

KAFKASYA

KÜLTÜREL DERGİ
3 AYDA BİR ÇIKAR

YIL : 9

Sayı : 37

ÇİLT : 9

Aralık - Ocak - Şubat 1973

İ Ç İ N D E K İ L E R

Sahip ve sorumlu yayın Müdürü
İZZET AYDEMİR

Yönetim Merkezi :
P.K. 549 Ankara

D'zildiği ve Basıldığı yer
İDEAL Matbaası

ABONE TARİFESİ

Yıllık Abonesi : 16 TL.
Yabancı Mem'ekeller : 60 TL.

İLÂN TARİFESİ :

Dergimizde yayınlanacak ilânların
Tam sayfası 1000. Yarım sayfası
500 TL dir.

Gönderilen yazılar ve resimler
basılınsın veya basılmasın iade
olunmaz.

Yayın Komitesi gönderilen yazı-
larda gerekli düzeltmeleri yapma-
ya yetkilidir.

Dergide basılan tercüme yazılar-
dan doğacak her türlü sorumlu-
luk çevirene aittir.

Dergide yayınlanan yazılar kay-
nak gösterilmek şartıyla başka
yerde yayınlanabilir.

- Anadili Sevgisi
A. S. LEVENT
- Türkiye Çerkesleri
İ. AYDEMİR
- Bilinmez Ki... Şiir
Ö. İSMEL
- Çerkes Dili Üzerine
A. ŞORTAN
- Folklörümüz ve Ötesi
A. NAMİTOK
- Ethem Pşov
İ. AYDEMİR
- PEK ESKİ MISIR VESİKALARI
A. M. PÇİHALUK
- Edebiyat Yaratmak
S. YANÇAT
- Özgürlük ve Sevmek
Ö. İSMEL
- Türk Tarihinde Önemli
Çerkes Devlet Adamları
İ. AYDEMİR
- Kafkasya da Din
H. AŞEMEZ
- Dr. M. Ali Pçihaluk
Dr. V. GÜSAR
- Çerkeslerde Toplumsal
İşler
F. ŞÖENÜ
- Aktüalite

ANA DİLİ SEVGİSİ

Agâh Sırrı LEVENT

Anadili sevgisi yaradılıştandır; küçük yaşlarda belirmeye başlar. Çocuk, anadilini önce anasından ve ailedeki büyüklerinden öğrenir. Daha sonra, sokakta arkadaşları ile oynayarak, okulda kitapları okuyarak, derslerde öğretmenlerini dinleyerek bu bilgiyi genişletir. Dilbilgisi dersleriyle, anadilinin kurallarını öğrenmiş, edebiyat dersleriyle de anadiline sevgisini ve bağlılığını artırmış olur. Anadili sevgisi işte bu yollardan geçerek bu evreleri izleyerek gelişir.

Anadilini herkes sever. Ancak bu sevgi, okuyup yazması kıt ve kültür dağarcığı yufka olanlarda içgüdü halindedir. Edebiyat kültürü edinmiş aydınlarda ise, bilgi ve zevk de karışarak olgunlaşmıştır. Asıl yüksek aşama, başlıca sermayesi anadili olan yazarlarla sanatçılarda görülür. Anadilini ancak onlar değerlendirir. Sonradan öğrenilen yabancı diller, hiç bir zaman anadilinin yerini tutamaz.

Anadilini hor görenler de vardır. Bu hal, çok kez ulusal kültürün gelişip yerleşmemiş olmasından doğan yabancı dil hayranlığından ve bunun sonucu olan aşağılık duygusundan gelir.

Anadili sevgisi insanlarda doğaldır, ama bilince dayanırsa bir değer taşır. Bilince dayanmayan sevgi, ne denli güçlü olursa olsun, içgüdüli olmaktan kurtulamaz.

Aşağıda sizlere Ağah Sırrı Levend'in Türk Dili dergisi 252. sayısında yayımlanan «Anadili Sevgisi» başlıklı yazısının bir bölümünü sunuyoruz. Yazıda geçen «anadili» sözcüğünün yalnız Türkdili'ni değil yeryüzündeki tüm anadilleri içerdiği inancındayız...

Türkiye Çerkesleri

- 2 -

Geçen sayıdan devam)

İzzet AYDEMİR

Ana yurdu Kuzey Kafkasyadan ayrıldıktan bir asırdan fazla bir süre geçmesine rağmen Çerkes toplumu bugün bir çok şeylerini yitirmelerine rağmen halen bir etnik gurup olarak ayakta durabilmişlerdir. Bu Çerkesler için ağünülecek ve üzerinde dikkatle durulacak bir durumdur. Dünyada hiç bir millet aynı koşullar altında Çerkesler derecesinde milli varlıklarını sürdürmeye muvaffak olamamıştır. Her ne kadar vatanlarından ayrılmış veya istilaya uğramış ulusların çerkeslere nazaran çok daha güçlü durumlarda buldukları ileri sürülebilirse de, bu ulusların içinde buldukları koşullarla çerkeslerin içinde buldukları koşullar hiçbir zaman eşit değildir. Çünkü Çerkesler ana vatanlarında buldukları asırlar boyunca sürekli olarak çeşitli güçlü ve barbar milletlerin saldırısına uğramış, bu çetin devrelerde ancak yok olmamak için amansız bir savaşa girişmekten başka birşey yapamamışlardır. Kafkasyanın jeopolitik yapısı redeniyle Çerkesler hiç bir zaman sürekli bir barış içerisinde yaşamamışlardır. Feodal halden millet haline girememiş, bir milletin yaşamayı için gerekli milli yazılarını ve milli kültürlerini kurup geliştirememişlerdir. Onları ayakta tutan tek şey doğuştan benliklerinde mevcut olan hasletler, çok kuvvetli gelenek, görenek ve mücadele güçleridir. Göç sonucu dağıldıkları ortadoğu memleketlerinde içinde yaşadıkları ulusların gelişmiş, çok yönlü ve baskılı kültür ortamı içerisinde yeniden bir var veya yok olma mücadelesine girişmişlerdir. Bu nedenle bugün isimlerini rahmet ve şükranla anacağımız nice çerkes aydınları örnek çalışmalarında bulunmuşlardır. Fakat herşeye rağmen Çerkes aydınlarının büyük çoğunluğu bu mücadele dışında kalmış, hatta büyük bir kısmı bu idealist zümreye karşı çıkmış, onların çalışmalarını bahtalamış, dolayısıyla çerkes toplumuna karşı affedilmeyecek ihanetlerde bulunmuşlardır. (Çerkeslerin bu konudaki çalışmalarını ayrı bir yazımızda sunulacaktır.) Bugün dahi bu uğurda çaba sarfeden aydınlarımız aynı durumda karşı karşıya bulunmaktadır...

Bugün Türkiyedeki Çerkeslerin durumlarını daha iyi anlayabilmek için bazı illerimizdeki Çerkes köylerini incelemek yararlı olacaktır. Aşağıdaki tablo okuyucularımıza az da olsa bu konuda bilgi sağlayabilecektir.

Adana ilindeki Çerkesler
Ceyhan ilçesi köyleri : Büyük Mangıt köyü (1519 Nüfusun 530 u Çerkes olup bunlar Şapsug ve Abazalardır.)

Çiçekli (Hilmiye) (131 Nüfusun 53 ü K. ve A.)

Çokçapınar (422 Nüfusun 124 ü V.)

Hamdilli (1291 Nüfusun 413 ü A.)
Küçük Mangıt (311 Nüfusun 46 ı Ş. Ab.)
Sarbahçe (2.200 Nüfusun 417 sı K. Ş.)
Ağaçlı (Çeçen Anavarza) (309 Nüfusun 125 i Ç.)
Değirmenli (Şevkiye) 676 Nüfusun 212 sı V.)
Gönlüce (Karamezar) 404 Nüfusun 116 sı A. K.)
Adapınar (Çerkes Karamezar) (691 Nüfusun 227 sı K.)

KADİRLİ İLÇESİ KÖYLERİ :

Çınar (703 nüfusun 316 sı K. A.)

Adana bölgesine gelen Çerkeslerin çoğunluğu daha önce Balkanlara (Romanya, Yugoslavyaya) yerleşmiş bilahare oralardan Adanaya gelip yerleşmişlerdir. İlimin çok sıcak ve malaraya hastalığının yaygın olduğu o devrede nüfusun yarısından fazlası kırılmıştır.

Genellikle Türkiye de milli benliğini en çok ve en hızlı yitiren Çerkes toplumlarından bir kısmı bu bölgede yerleşmiş olanlardır. Halen gençler arasında dil bilenler çok az olduğu gibi Çerkes düğünleri de hemen hemen yapılmamaktadır. Yapılan tahminlere göre Adana ili sınırları içinde köylerin dışında 10.000 kadar Çerkes yaşamaktadır. Bu köylerin hemen hepsi göçmen Çerkesler tarafından kurulduğu halde bugün köylerdeki Çerkes nüfusu çok azalmıştır.

Bu duruma göre Adana köylerinde 2569, il sınırları içinde de 10.000 olmak üzere Adanadaki Çerkes nüfusu 13.000'e yaklaşmaktadır.

AFYON İLİ :

Dinar İlçesi Köyleri : Yapağlı 477 nüfus, Genceli 375 nüfus, hepsi çerkes ve Şapsug.

İhsaniye İlçesi Köyleri : Sarıcaova 274 nüfus, hepsi abedzah, Yenice 329, A. Ş. Bj.

Afyon iline gelen Çerkesler 1864 ten sonra İzmir'e ve oradan da buraya gelip yerleşmişlerdir. Köylerin hepsi Çerkesçeyi bilirler, geleneklere uyulur, Yapağlı ve Genceli de düğünlerde Çerkes oyunları oynanmaz Sarıcaova ve Yenice de kısmen oyun yapılır.

Bu duruma göre Afyon köylerindeki Çerkes Nüfusu 1453 buna il ve ilçelerdeki 2500 kadar nüfusu da eklemek gerekirse Afyon il sınırları içindeki Çerkes nüfusu 4.000 e yaklaşır.

(Devam edecek)

(x) Nüfuslar 1965 sayımı esas tutularak hesaplanmıştır.

Açıklama : Abedzah A. Şapsuğ Ş. Abaza Ab. Kaberdey K. Vubuh V. Besleney Be. Bjeduğ Bj. Çeçen Ç. Lezgi L. Asetin As. olarak anlaşılmalıdır.

ŞİİR.

BİLİNMEZ Kİ

İsmel Ö.

Yıllar boyu
Yüzyıllar boyu
Gümüş savatlı eğerlerin
Kalpakların,
Gümüş kemerlerin
Geçtiği dağ yolları
Serinletir Kuban'ın Yiğciğ'in buğusu
Şenlendirir Terek'in Baksan'ın
Uğultusu.....
Yine geçer bu yollardan
Yaşlısı, genci, insanlar.
Oşhamafe doruğundan,
Bakmak gelir
Anadolu bozkırına,
Arabistan kumlarına.....
Yitiğini arıyor
İki büklüm yaşlılar
Çocuk der; «Görebilsem
«Olur muyum bahtiyar
«Dedemin anlattığı
«Göçmen turna katarı
«Nerededir acep şimdi.....»
Öteler sisli, öteler uzak.....
Görünmez ki,
Nerededir «Göçmen kuşlar»
Bilinmez ki.....
İnce dağ yollarından
İniyor Çarşamba'ya
Bafra ovalarına,
Yaşlıcı, genci, insanlar.....
Uzakları yırtarak
Enginleri delerek

Bakmak gelir
Abhaz ovalarına,
Şeyem yaylalarına
Atalardan duyulan
«Vatan» nerededir şimdi,
Acep hangi yödedir.
Karadeniz,

engin

sisli

uzaktır.

Görünmez ki.....
Nerededir «Kutsal Vatan»
Bilinmez ki.....

Çerkes Dili Üzerine (x)

Şortan A. den
Çeviren : Phontanşe

Son günlerde dilimiz sık, sık söz konusu edilir oldu. Gerçekten önemli de. Ne mutlu dili her konuya hakim uluslara.

Çerkesçe, henüz tüm konuları kapsayabilmiş bir dil olarak düşünülemez. Ama onu; cılız, dar, gelişmemiş olarak görenlere de hiç bir şekilde katılmıyoruz. Çerkesçe'nin ne denli güçlü, ne denli geniş olduğu bir çırpıda anlaşılır efsaneleri okununca. Yer yüzünde ikibin beşyüzyü geçkin dil vardır. Ancak içlerinden çok azı Nart Efsanelerine benzeyen efsanelere sahiptir. Gerçekten güçlü dilimiz. Arapça ve Türkçe ile yüzyıllar süren ilişkilerine rağmen, güçlü olduğu için kendini koruyabildi. Doğru. Dilimiz; tekniğe, psikolojiye, felsefeye pek yatkın değil. Ancak bunların tümünü yalnız kendi dilinin gücü ile verebilen hiç bir ulus yok yeryüzünde. Bir hayli güçlü sayılabilen Rusça bile yabancı dillerden yüzlerce kelime almıştır. Ama, çirkin kendi ses uyumuna, kendi dil özelliklerine uydurmuş kendi dili için de eritmeyi başarmıştır.

Dilin sahibi halktır. Yaratan da odur. Çerkes'ler bir gün gökyüzünde uçan bir nesne görürler. Çok eski bir çerkesçe kelime olan «gemi, ye «uçan»ı ekleyerek «uçan-gemi» adını verirler ona. Trene «ateş arabası», bisiklete de «ayakla koşturulan» dedi halk rahatlıkla.

Yelberd Hasan'dan duymuştum: Greydere onu ilk kez, gören köylüleri başkanı ve sürünen anlamına gelen «traktör», demişlerdi. Bir süre de kullanılmış. Ta ki onu

beğenmeyen birinin 'greyderi' gazete ve dergilerde özellikle kullanmasına kadar, Derken halkın koyduğu ismi unuttu'muş. Daha doğrusu zorla elinden almışlar halkın kendi kelimesini.

Bu örnekleri şunun için veriyorum:

Çerkesçe: yeni doğduğu, yeni dil olduğu günleri geride bıraktı elbet. Şimdi gelişmekte, kendinde olmayanları olanlardan almakta. Haklı da Ancak aldığı kelimelerden kendine göre yenilerini türetmiyor. Hatta on'ları kendine uydurmak gayretini de göstermiyor. Böylece, kulağı tırmalayan kendi özelliğini göstermeyen, sivri kelimeler olarak kalıyorlar dilin içinde. Ama bu, Çerkesçenin değil; dilin ve önemini kavrayamayan yazarların, bilim adamlarının suçu.

Çok eskiden, Çerkesçe'nin grameri konusunda ilk çalışmaların yapıldığı sıralarda H. V. Yakovlev 'Yabancı dillerden alınan kelimeler, olduğu gibi yazılmalı ve okunmalı' demişti. Halâ o prensibi güdüyoruz, doğru olmamasına ve doğru olmadığını bilmemize rağmen.

Örneğin: Çerkesçe de R ile başlayan hiç bir kelime yokken nereden geldi Rusya, Ramazan, Rahmet kelimeleri. Çerkesler çok eskiden beri Unsey deri'di Rusya'ya. Ama bu 'Çerkesçe R ile başlayan kelimeleri alamaz, anlamına alınmamalı. Elbetteki alacak. Hem gerekli de dilin gelişmesi için. Ancak dilin kurallarına uyularak yapılmalı bu. Rusyaya Unsey dediği gibi. Çok yerinde söylemişti. Hakuşe Andery bu konuda: 'Kendilerine bir köle alabilmek için başkalarına köle olanlar, derken.

Millet, yurt isimlerinin Çerkesçeye uygun yerleşik şeklini bırakıp o ulusların söylediği gibi kullanmaya kalkınları hiç affetmemek gerek. Hiç anlamıyorum dilimizdeki kullanılışını bırakıp ısrarla 'Türçüyye, Suriye; demek gerekir' diye tutturmaları. Bilmiyorum, derin orman anlamına gelen, güzelim 'Mezku, dururken neden Moskva dediklerini? Niye değiştirmiyor diğer uluslar (İngiliz, Fransız, Alman) Moska'yı deyisini? Nye Moskva demiyorlar ruslar gibi.

Ruslar bizim gibi davranmıyor bu konuda. Bir sürü kelime var birden aldıkları; ama kendi dil kurallarına uyumlayarak kullanmıyorlar. Örneğin; ezelden beri Çerkes bölgesi olan. Psifabe'yi, (sıcak su) Piyat'aorsk şeklinde söyleyip yazıyorlar.

Bizce Çerkesçenin diğer dillerden aldığı kelimeler ilk alınış şekliyle, yıllarca benimsenerek kullanıldığı şekli ile bırakılmalı ki bir kelimeyi anlayabilmek için, insan yedi dereden su getirmemeli. Bu önerim Çerkesçenin kendine uyumladığı, zamanla kapıldığı kelimeler için. Peki henüz aldıkları?

Bu konuda ya dilde ilk kullanılış şeklini düşünmeli ya da alındığı dildeki kullanılış yerini, anlamını araştırarak nasıl en uygun olacağı konusunda karar vermelidir. Demek istediğim; başka bir dilden alınan kelimenin, aslı Çerkesçeye uyuyorsa, olduğu gibi alınmasında dil açısından sakınca görülüyor, yazar umuluyorsa; değiştirmiş olmak için değiştirilmesi işgüzarlıktır.

Kimi arkadaşlarımız dilimizi öyle düşük durumlara sokuyorlarki çeviri yaparken, çaşıyor insan. Kelimelerin hiç birini düşürmemek, olduğu gibi çevirmek gayretine kapılıyorlar ve anlamı toparlamak, cümleyi bağlayabilmek için vermedikleri şekil kalmıyor dile. Bence çevrilen kelimeler değil anlam o'malıdır. Ne kadar yerinde Gogol'ün «Çeviride anlama yaklaşılabilmek için kelimelerden uzaklaşmalı» sözü.

Bir örnek vereyim bu konuda: Rusların bir sözü dizileri vardır efsane karşılığında kullandıkları, «ağızdan ağıza yayılan hikayeler», çok garip bunu olduğu gibi çevirmeye kalkmaları. Anlamıyorum yabancı bir kelimeye niçin bu kadar özlem duyduğumuzu Çerkesçe tüm bu söz dizisinin anlamını tek bir kelime ile verebildiği halde, (or-uate) Aynı derecede kötü değil mi radyodaki şu konuşma: «Şimdi dinleyin kafe oynanan parçaları. İcra eden Kaşırğa Kuarçe «Niçin şöyle olmuyor, Şimdi kafeler çalınacak. Mızıkacı (psınao) Kaşırğa Kuraçe.»

Bu tip hatalar, bu konuda en az bizim kadar gayret eden Oşhamafe dergisinde bile görülüyor zaman, zaman. Bunları görenler, duynlar üzülmez mi; «Bu kadar güçsüz mü benim dilim, demez mi?

Hayır güçsüz değil Çerkesçe. Oşhamafe'de biliyor bunu. Hatta defalarca kendisi gösterdi bunu bize. Çok sevinmiştik Hakun Barsbi'nin Oşhamafe de çıkan «Bitki isimleri» yazısına. Beşyüzü aşkın bitki ismi vermişti Çerkesçe. Kaç tanesini biliyoruz biz? Az. Çok az. Yazarlar bile ana dilimizi tam anlamı ile bilmiyoruz. Gazeteler radyo radyo gazeteleri suçluyor. Asıl suçlu ikisini de besleyen bizler değil miyiz? Sinemamızın, tiyatromuzun da dili en güzel şekli ile sunamadığı bir gerçek. Ama piyesleri, senaryoları yazarlar bizler değilmiyiz? Biz; yazarlar, gazeteciler, dil araştırmacıları, öğretmenler...

Karamazın bir yazısında «Fantazi her dilde kullanılıyor. Bizim de kullanmamızda hiç bir sakınca yok» demişti. Son yıllarda ise «Artık rusça anlatılabildiğine göre bu grek kelimesi çok gereksiz, şeklinde değişmişti görüşü. Haklı elbette, gerektiğinde alınmalı gereği kalmayınca da bırakılmalı.

Anadili yüceltmek te düşürmek te ulusun kendi elindedir. Ve bu konuda büyük bir basamaktır halkın tümünün kendi dili ile okuyup yazabilmesi. Bu konunun her açılışında harpten dönen bir çerkes gencini hatırlarım. Çerkesçeyi' anadilini unuttuğunu söylüyor, rezil bir şekilde rusça konuşuyordu. Böyleleri de çıkabiliyor aramızdan.

Evet kimi zaman duyuruz, okuduğumuz da olur: küçük dillerin kaybolacağını, unutulacağını, tüm dillerin tek dile indirileceğini. Olabilir, belki bir gün. Ama ne günümüzde, ne ondan sonra. Ben çok beğenirim Gamzatov Resul'ün bu konudaki benzetmesini. Yıldızlar olmasaydı, yalnız başına ay, gökyüzünü bu kadar güzel gösteremezdi.

Buydu, benim, bugün için söylemek istediğim...

(x) Oşhamafe'den özellenerek çevrilmiştir.

FOLKLÖRÜMÜZ VE ÖTESİ

Fransızcadan Çeviren :
Dr. Vasfi GÜSAR

Yazan : AYTEK NAMİTOX

Dil bilgisi yönünden Folklorun önemi bilgilerin dikkatini çekiyordu. Fakat folklor dayanağını sadece bu bilime dayanıyor, bundan daha çok ethnologie faydalanıyor. Kafkas folkloru çok zengin fakat muhafazakârdır. Kendi durumu Avrupada olduğu gibi henüz incelenmemiştir. Bununla beraber her hangi bir inceleme tarih ve ethnographique bakımdan pek önemli bir ilgi taşır. Bu konu benim (Çerkeslerin asılları - kökleri) yâni (Origines des Circassiens) adlı kitabımın ikinci bölümünde daha genişletilmiş bulunduğu için daha fazla bilgiyi doğru bulmuyorum, yalnız kısacasını belirtmek isterim.

Bazı Çerkes folklor çeşitleri Avrupanın çeşitli memleketlerinde bulunan ve bu gösterilen folklorlarla karıştırılıyor. İrlanda şiirlerinde kadınların söz savaş, tartışması, ında De L'Ulster, (Festin de Briériu'nun şöleni) inde şöyle anlatır :

„Kahramanların kadınları, kendi fazilet ve temiz namuslarını ve kocalarının şeref ve yararlıklarını, üstün varlıklarını övmekte yarışır ve medhedarlerdi. Bu gelenek aşağı yukarı Çerkeslerininkini hatırlar. Bunlarda kadın Masistirler, kahramanlıklarıyla işaretlenirler ve şeref mevkiine yükselirler.

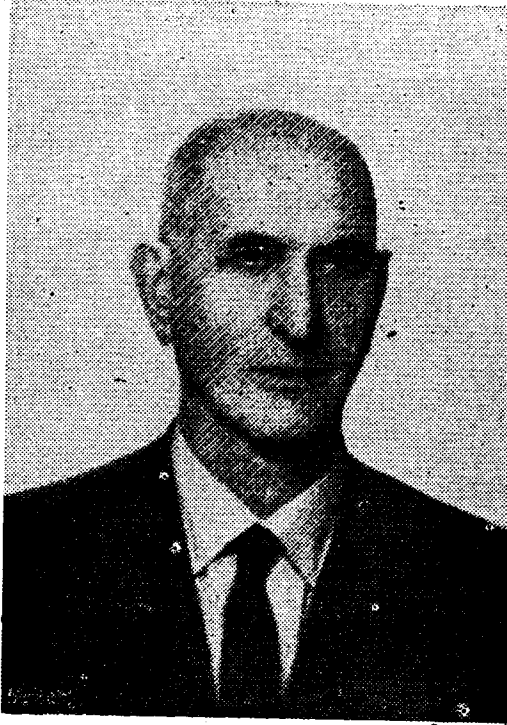
Diğer seltlerde (Celtic) bir ev sahibi kendini ziyarete gelen ziyaretcinin gelişinden daha dokuz gün geçmeden Çerkeslerde olduğu gibi misafiri sorguya çekip öğrenmek uygunsuzdur. Fransada ve İngilterede Kralların dokunmakla hastaları iyi etmekte kudretli oldukları bilinirdi. Asil (köklü) kişiler de bu kuvvete sahiptiler. Mesela Britanya.

Ernest Renan (Souvenire d'enfance - çocukluk anıları) ında bir vilayet soylusu (asil kişi) kendi tükrükü (salyesi) ile bir yere sürmesi, dokunması ile bir zayıf yada hastayı nasıl iyi ettiğini hikâye eder. Çerkesler de özellikle Ubiklerde yeni doğum yapmış Prenslerin tükrüklerini almak için hasta çocuklar getirtilmiş (Goaşe ups). Fransada, İtalyada, Çerkesyada gençlerin, yeni evlilerin düğün odaları etrafında geceleyin patırdı yapmaları tuhaf değilmidir? Bu Fransız Charivari (gürültülü yuhaları) Pariste 1937 yılında yapılan Milletler arası birinci folklor kongresinde Paul Fortieu tarafından verilen raporda belirtilmiştir. Aynı gelenek Casse (eski İtalyanın Liguria eyaleti halkı) da ve Ligurlarda biraz kabul edilmiştir. Avrupada yaşayan gençlerin mevsimlik soytarıları gibi vahşi hayvanların, özellikle kurtların kılıklarına girmeleri az bir süre önce Çerkeslerde de vardı. Yakın tarihte Spartalılarla Çerkeslerin bu gelenek benzeyişleri kaldırılmıştı.

Herodot: gençlerin ihtiyaçlara olan saygılarını belirtir ve „Eğer bir genç bir yaşlı ile karşılaşırsa yolu ona bırakır. İhtiyar, orada genç bir kişinin bulunduğu yere gelir-

se genç kişi ayağa ka'kar, der. Strabon: Kafkas Alanilerini de (bu günkü Dağistanlı-
ların ataları) bu durumu taşıdıklarını ve ihtiya'lar için sonsuz saygıları olduğunu be-
lirtir. Onlar yalnız kendi ihtiya' akrabalarını değil umumiyetle diğer ihtiya'lararada
aynı şekilde hareket ettiklerini ve özellikle Çerkes ve Kuzey Kafkaslılara benzediklerini
ekler.

Savaşta giyinişlerin kırmızı olması, karısını sığanağa kavuşturması, çocukların
terbiye ve azarlamasında (tekdir) bütün vatandaşların selahiyeti bazı hatalar
yaratır. (Eğer dövülmüş çocuk babasına iltica ederse bu sefer baba onu tekrar azar-
lar). Başka'larının at. arabalarından faydalanıp sonra tekrar yerine konulması,
kaba kişi olma korkusu, narın bir endama ma'lik olma gayreti gibi (Lacedemoniens -
Lakedemon) lerde görülen gelenekler çerkeslerinkinin aynıdır. (Meselâ Xenophon'un
La Republique des Lacedemoniens'in eserine bakınız). Fransız tarihçilerinden Fostel de
Cou'anges'e göre eski Yunanlılarda dul kadın ikinci defa evlenmek isterse mutlaka
ölen kocasının en yakın akrabalarından biri ile evlenebilirmiş. Bu TEVRAT'ın özel ka-
nunları JUSFİ de görülr. Aynı ile Çerkeslerde de görülen bir belirti.

Merhum Prof. Aytık Namık

Hellenik Girit te dini sihircilik tebliğleri bilinir ve eski Yunanlılarda bazı dini ayinlerde ve milattan üç bin yıl önceleri Mezopotamyaya dayanır. Mutluluk devrinde Çerkesyada küçük çiçek hastalığı (paralel) büyük rol almıştır. Hastalar bir salıncağa konur ve hastalığın belirtisi ruhun gönderilir. Roma din adamları Çerkeslerde mevcut olan ve yurdun pek şiddetli tehlikelere maruz olduğu zaman Şefin kurban adaklarını normal sayarlar. (1937 Paris de yapılan Milletler arası birinci folklor kongresinde TY LIYE adı altındaki tebliğlerime bakınız!).

Bu durumlara göre Thraco - İlyrien (Serakel - illerya) ve göze çarpan Çerkes folklerinin bugünkü dünya folklorları ile beraber paralel (müvazi) yürümesi önemli bir yöndür. Burada sosyal organizasyonda, karakter, gelenek, ve Seit (Celtes) kadının aynı ile Çerkeslerinkinin durumu gözle görünebilir bir benzerlik gösterir. Kadınların çokluğunda genel ve pek eski bir eğitim vardır. İtalyalı seyyah (turist) İteriano (15 inci asır sonu) raporunda Çerkeslerin tümünün Hıristiyan olduklarını yazar ve çok kadınları vardır der. Vaktaki Macar dört vâiz kardeş 1235 yılında TAMAN (Matica) a geldiler. Pernsi ve Yunanca (Grec) dili ile ibâdet eden ortodoks bir millet buldular. Bununla beraber hıristiyan prens bu hıristiyan çerkeslerden yüz kadar kadını bir tarafa idare eder buldular.

Trakya (Serakya) da insanların çok zevcelik (Polygamie) Hérodot tarafından (Thracas - Serake) in güneyindeki kollarda ve başlıca (Sirts) sint ve Meot (Mıutve) de görülür. (mukayese ediniz Sindes ve Mattes'ler Çerkeslerin ataları idiler. Meot'lar Stroma nehri etrafında otururlardı. Sind adı Ejeduğların bir şehri olan (Sindjiy) den başka Kafkasyada buna delalet edecek bir şey kalmamıştır. Bir de Ubukklar, Kafkas sıra dağılarının kuzeyinde oturan çerkeslere özellikle ABZAKH lere (Sindişva) derler.

Fakat Yunan tragique (trajik) yazarı Euripide (Andremapue 215) ciddiyetle bu tesisleri bütün Thraces (Serake) lerde buldu. Komediye yazar ünlü Serake (Serikas) Menandre bir piyesinde bir (gete) serake (Theraces) kölesini konuşturur. «Biz Trakya (Serakya) lılar şu kadarız. Biz diğer (gete) ler daha çokçayız. (Çünkü ben Geteyim ve ben aslımı zafere ulaştırdım. Biz temammile duruş modeli değerli ve ekleyiniz onlarda 10 - 12 kadın sevinçle tutuklanmışlardır. Bununla beraber mubalâğa edilemez. Çünkü eski yazar Hareclide Pontique'in serakya (Theraces) da 30 kadın ile evlendiğine dair şahidimiz vardır.

Poligami (Polygamie) (Troide) de de görülmüştür. Priam'ın bir çok kadınları vardır. Med (Medes) lerde. Seit (Celtes) lerde Libyada (Libyans) aynı ile fikrime uyarak Fransız (Ligur) larda ve sâirede. Fakat Çerkes'ler rskor kırdılar. Onlarda bazıları 40 50 kadınla evlenmeden ölürse onlar için (kendi yaşantısını ve varlığını yaşamadan öldü) diye hıçkırarak ağlarlardı.

Konasının ölümünde hangisinin daha çok sevdiğini öğrenmek için bu kadınlar arasında büyük münakaşalar, kavgalar çıkardıklarını Hérodot bize Trakya (Theraces) kadınlarını mevzu (konu) yapar. Bu teveccühe karar vermek için şerefli bir ağızdan hüküm vermek ve arkasından kocasının mezarı başında kurban kesmek ve onunla ilgi-

lenmektedir. Kadınlar tarafından Mâbut adına kesilen bu istekli kurban arılar (Ariens) de, Hintlerde ve diğer bazı milletlerde paralel olarak VOLGA üzerinde oturan toplumlar da (Arapların şehadetlerine göre) bir savunma olarak Çerkeslerde tanınır. Çerkeslerde tanınır. Çerkeslerde eski kasidelerde, gerçek delillerde mesela bir ağıtta (Ghibze), Kuçukupşın karısı şöyle der: «Eğer sen ikinci kadınla evlenmeseydin senin için bu çelik bıçak darbesiyle kendimi öldürecektim». Ve en sonunda Çerkesya mezarlarından şerefleri ile gömülmüş kadınların cesetleri meydana çıkarılmıştır.

Serakyada özellikle Traus (bir serakes kolu) bazı görüşlerde bilhassa Selt (Celtas) lerde dikkatle gerekir bir gelenek vardır. Hérodot'un notuna göre (vaktâki bir çocuk doğduğu zaman ebeveyni onun etrafında otururlar ve onun yaşantısı süresince geçireceği anları, insanca tabiatlarını, kaderi üzerinde can sıkacak durum ve nedenleri sererler ve inleyerek ağlarlar) aksine eğer banları ölürse sevinç içinde onu yere korlar ve neşe içinde dururlar). Bu gelenek hâlâ Kafkasyada vardır. Fakat Strabon bize dediğine göre ancak belli bir kaç halkta vardır. Fakat biliriz ki pek eski çerkeslerde bilhassa Ubukhlarda bu âdet görülmektedir. (Manyas bölgesinden bir çok Ubukhlar kendilerinin bu geleneği ait yazılar getirdiler). Hérodot (Hérodotes) un gerçekte açıkladığı gibi (Çerkeslerde doğuma ağlanır, ölüme sevinilmiştir).

PEK ESKİ MİSİR VESİKALARI

Geçen Sayıdan Devam)

21 HESEP

Dr. M. Ali PÖHALUZ

Bir İngiliz dergisinde (The committee of the exploration fund Maps of ancient As Aspecial puolication) «Mısır'ın eski eyaletleri ve hakimleri» adı altında yazılan yazıda eyaletlerde ya da bölgelere Yunanca (Nomoi) yerli halk tarafından da (Hesep) dendiği yazıdır. Çerkes dilinde (hes) muntka, bölge anlamında olup buna (P) harfi eklenecek bölgenin ya da ekilmiş toprakların sınırı kastedilmiş olur. Çerkesyada (Hasemiv çökmez bölge) ve (Tub yi has - Tub bölgesi) adları ile adlandırılmış bölge adları göze çarpıyor.

22 ATEV

Atev: bir çok çeşitli şeyleri kapsayan başlık, hem de kutsal başlık. Bu başlık iki deve kuşu tüyü, boç boynuzu, eiderha ve saiz bir çok eklemeleri ile güzelleştirilen bir başlık taştır. (Diksiyonerde Atev maddesine baş vurunuz). Temelinde her biri bir hiyeroglif harfleri olan bu kısımların her biri bir başlık üzerinde bir anlam taşır. Bizce istenen yön çerkesçe (At) kelimesinin yığın, küme, toplanmış şeyler anlamında olduğunu ve (Atev) kelimesinin de esas temele uygun olarak (yığın halinde bulunan) bir şeye dendiğini belirtmektir.

23 OUMER - NES

Yunan şivesine çevirerek (Uranun) biçimine dönen ve bu gün belli bir gezirin adı olan eski Mısır'ın (Uernes) kelimesi gecenin her bir saatinde, güneşin kendi yolu üstündeki gök boşluklarından geçmesini ve belirli bir yerde bulunmasını belirtir. Bu yer ve mesafe de ruhlar tarafından ekilmiş bir cennet tarlasına tesadüf edermiş. (Dict.

Sh 252) Çerkes dilinde (Ue) veya tarif harfiyle (uer) gök, feza ve (nes) ise yakınlık, komşuluk ve varış anlamlarını belirtir. Bu iki kelimenin dilcilik kaidelerine uygun olarak (uneres - vuneres) şekline sokulması halinde (göke yakınlık) anlamı çıkar.

24 VU VU

Diksiyoner bu kelimenin pek eski Mısır'a ait büyük bir köpeğin adı olduğunu yazıyor. Çerkesçe (Vu vu) şiddetli ses çıkaran her şeye denir, ve (Vuvumakerpeuçi) derler ki dehşetli bir sedâyı imâ eder ve bu adın bu gibi bir sedâyı, sesi çıkaran köpeğe verilmiş olduğunu pek normal bulmak gerekir.

25 Büyük Kafkas Seddi

(La Grande Muraille de Caucase)

Dünya tuhafıklarının (acâibi dünya) sekizincisi olarak tanınan bu büyük sed cemat ve azameti nisbetinde iddiamıza şahadet edebilecek bir mevkidedir. Biz bu konuyu 1832 yılında (Bestuşer Marlinsky) imzasını taşıyan bir mektupla açıklayacağız. Ünlü gezici kendisinden yirmi altı yıl önce bu büyük seddi (barajı) çok derin bir incelemeyle gezen Restuşef Marlinsky'nın bu konu için yazmış olduğu bir mektubunu burada açıklamakla yetineceğiz. Bu mektupta diyor ki :

..... bu seddin (barajın) merak çekici bu hali de pek eski olduğuna delil olmak üzere (Denon) un Mısır ehramlarında görülen bir özelliğin burada da aynı şekilde olması, yani kemerden yoksun bulunması keyfiyettir. kulelerin su kaynaklarına veya havuzlara kadar giden bütün kanalları, izbeler arasındaki yolları sonlarına kadar izlediğim halde hiç bir kemere ras gelmemeliğim bende şu kanaati belirtmiştir ki bu pek üstün eserin yapıları henüz kemer yapmasını bilmiyorlardı. Vâkıa Derbent şehri (Kuzey Kafkasya doğusunda hazar denizi kıyısında bir şehir)'in eski kapılarında kemerler bulunursa da Derbent kapıları İran hükümdarı (Husrev) zamanında ve Kafkasyaninkiler ise ondan pek çok önce - hattâ miladi altıncı asırdan önce - yapıldığı düşünülebilir. Biz burada bu konu üzerinde çok durmak istemiyoruz. Yalnız şu var ki dünyanın en acip en tuhaf binalarından sayılan İhramlar ile Kafkas büyük seddinin aynı bir mimrai tarzında inşa edilmiş bulunması söz konusu üzerinde bulunduğumuz Çerkes - Mısır eski tarihsel münasebeti teyit etmeye yeterli olmalıdır. Kur'ani kerimde belirtildiği üzere Zulkarayninin (Yacuc ve Macuc) saldırısına karşı yaptırdığı sedler ihtimal ki Arapların (Babulevrap - kapıların kapısı) dedikleri (Derbent) şehrinin ikinci derecedeki adıdır.

(Aleksandr Duma) ya göre büyük Kafkas seddinin eni arabaların geçişine müsait bir genişlikte ve boyu Hazar denizinden Kara denize kadar uzanır bir seddir.

(devamı var)

Ethem Pşov (Çerkes Ethem)

İzzet Aydemir

(Karacabey, Emre Köyü 1880 — Amman 1950)

Türk tarihlerinde Çerkes Ethem adıyla anılan Ethem Pş'ov Bursa ilinin Karacabey ilçesinin Emre köyünde 1880 yılında dünyaya gelmiştir. Babası Çerkeslerin Şapsug dalından Ali beydir. Babasının çok sevdiği ve yanından ayırmak istemediği Ethem küçük yaşından beri Çerkes eğitiminin etkisinde kalarak saygılı, dürüst, ağır başlı; fakat daima kabına sığamıyan, çevresindeki herşeyi bilip, öğrenmek isteyen bir yaratılıştaydı. Babasının etkisiyle düzenli bir öğrenim yapamadı. Halbuki buna karşılık ağabeyleri askeri okullarda okumuş, Türk Ordusunda birer subay olarak görev almışlardı. Uzun süre Çerkes geleneklerinin bir gereği olarak ata binmek, silâh kullanmak gibi ata yadigarı sporlarla uğraşmış çevresinde kalmış ve nihayet 19 yaşındayken Harbiye Nezareti süvari alayına katılmış, bir süre sonra da başçavuş olmuştur. Hemşerisi Kuşçubaşı Eşref Sencerin yardımıyla Bakırköy Süvari Zabıt okuluna girmiş, kısa bir sürede zabıt vekili olarak görev almıştır. Kuşçubaşı Eşref Sencer'in, komutasında ve Balkan savaşında Edirneye giren kuvvetlerde zabıt vekili idi. Aynı devrede Çürüksulu Gürcü Mahmut paşa kolordusunda Karargah muhafız bölüğünde, daha sonra Çerkes Rauf Orbay'ın maiyetinde İran seferinde, kısa bir süre de yine Kuşçubaşı Eşref Sencerin kurduğu o zamanki Osmanlı İmparatorluğunun gizli istihbarat servisi olan teşkilâtı mahsusada başarılı hizmetlerde bulunmuştur.

Fakat Ethem'in en büyük ve başarı devirleri Türk Kurtuluş Savaşı sıralarına raslar. Bu devrelerdeki çalışma ve başarılarına ait Türk literatürlerinde oldukça geniş bilgiler mevcuttur. Bunları burada tekrarlamıyoruz.

ETHEM'İN SÜRGÜNDEKİ YAŞANTISI

Ürdünde kaldığımız sürede Çerkes Ethem hakkında bazı araştırmalarda bulunduk. Gerek Ürdün ve gerekse Suriyede Çerkes Ethem'i tanıyan, onunla az çok ilişki kuran hemşehrilerimizin onun hakkındaki fikirleri çok olumlu. Bir memlekete bu kadar hizmette bulunan bir insanın bu derece insafsız bir şekilde geri plâna itilmesi, hele onun yaradılış ve davranışlarıyla asla bağdaşmayan bir şekilde suçlandırılması nedenini

bir türlü anlayamıyorlar. Onların; onlar gibi halâ Türkiye'de pek çok hemşerilerimizin de anlayamadığı durumları, Ethemin şahsında Çerkes toplumuna, yöneltilen çirkin davranışları anlatıyorum onlara. Sırası gelince bizim gibi birçok Türk aydını da olayların gerçek yönlerini açıklamaktan geri durmuyorlar...

Kurtuluş savaşı sonrası Yunanlılara sığınan oradan da Yunanistan'a sürgün edilen Çerkes Ethem Selanikte daha fazla kalamıyor. Bunun en büyük nedeni orada kendini bir sığıntı durumunda hissetmesi. Irak'a geliyor Ethem. Bir süre oralarda kalıyor fakat huzur vermiyorlar kendisine. Aleyhinde bazı davranışlara girişiliyor. Iraka hakim olan İngilizler Etheme Ürdüne gitmesini orada Çerkeslerin nüfuzlu ve itibarlı olduğunu söylüyorlar. Gerçekten de Ürdünde durum öyle. O sıralarda Hâşimi hanedanının son meliki Emir Abdülillâh Arapların çoğunlukta bulunduğu Salt şehrinde oturuyor. Araplar istemiyorlar kendisini, türlü entrika ve saldırılar Abdülillâh'ı huzursuz etmiş, bu durumda Çerkeslerin davetini sevinçle kabul ediyor. Amman şehri yüzde yüz Çerkes, Çerkesler tarafından yedi tepe üzerine kurulmuş, bakımlı, temiz, her bakımdan güvenliğe sahip... Tabii Emir tam anlamıyla medyunu şükran Çerkeslere. Yardımcıları, küçük askeri birliği, muhafızları, yöneticileri hep Ammanlı Çerkeslerden. İşte böyle bir ortamda geliyor Ammana Çerkes Ethem. Kendisinin her türlü ihtiyacı sağlanıyor ve yabancılara sığıntı olmaktan kurtuluyor. Bu arada Ağabeyisi Reşit te oradadır. Reşit kültürlü, inatçı ve mücadeleci bir insan. Türkiyeden haklarını almak için durmadan çalışıp duruyor. Atatürk'e bir telgraf çekiyor Ammandan. Telgrafta eski silâh arkadaşlarının ne durumda ve nerelerde, hangi şartlar altında yaşadıklarının bilinip bilinmediği soruluyor. Telgrafa cevap verilmediği gibi Atatürk'e iletilmediği de öğreniliyor. (Bu olay o sıralarda Amman P.T.T. müdürlüğünde görevli Kadri Kurşa tarafından doğrulanmıştır.)

Ethem bu ve buna benzer olaylar karşısında tamamen kayıtsızdır. Kuzey Afrikada girişilen yeni mücadeleler için çağrılıyor, fakat bu ve buna benzer hiçbir teklifi kabullenmiyor. O artık milli mücadelenin hala mağrur, fakat küskün adamıdır. Bütün günlerini evine kapanarak veya kahve köşelerinde oturarak geçiriyor. Hiç gülmeyen, birşey sorulmazsa konuşmayan, sorulunca da kısa cevap verip yeniden susan birisi. Haya-

tında hiç evlenmemiş, evlenme teklifi yapıldığı zaman da bunu her seferinde nazikçe reddetmiş. Onun karanlık noktalarından birisi de bu. Niçin evlenmemiş, veya evlenmek istememiş Ethem? Kimbilir belki de politik yaşantısında olduğu gibi aşk yaşantısında da şanssızlıklar ona engel olmuş. Daha önceleri Türkiye'de sevdiği bir Çerkes kızını alamamış olmasının bunda büyük etken olduğu ileri sürülüyor. Olabilir... Bir gün kahvede otururken Türkiye'den bir akrabasının yakını onu görmeye gelmiş. Ethem kim olursa olsun karşısındakini kuşkuyla karşılayan birisi. Gelen kimseyi ayağa kalkıp karşılamış, eli de belindeki tabancasına doğru uzanmış. Zaten adet edilmiş kim olursa olsun şüpheyle karşılanmış Kendisiyle konuşan kim olursa olsun karşısındakinin yüzüne bakmaz, başı önünde gizlice karşısındakinin hareketlerini izlemiş. Ömrünün son günlerini geçirdiği Vadiisir'de (Burası Çerkeslerin en çok bulunduğu Ammana yarım saat uzaklıkta şirin bir kasaba) bir akşam sokakta giderken tehna bir yerde karşısına aniden bir köpek çıkmış ve anında köpeği kurşunlayıvermiş. Yanındakiler onun bu atak hareketiyle nişancılığını, hayretle izlemişler. Bir ara niçin herşeyden kuşkulandığımı ve huzursuz olduğumu sormuşlar ona. Verdiği cevap çok enteresan. Öldürülmek istemiyorum». Bu düşüncesini iyice anlatmak için de «Ölmek, değil, öldürülmek istemiyorum.» Cevabını vermiş. Ethemin Ammandaki günleri bu şekilde geçerken günün birinde Emir'in emriyle tutuklanmış. Cezaevi ne gönderilmiş. Bir aydan fazla bir süre tutuklu kalmış orada. Fakat hemşerileri hemen nüfuzlarını kullanmış ve Ethem'in serbest bırakılması için emirden gerekli emri almışlar. Durum Ethem'e bildirilmiş ise de o «Hayır, elbet birşey var ki beni tutukladılar. Niçin tutuklandığımın nedenini öğrenmeden buradan çıkmam» cevabını vermiş. Bir problem olmuş Ethem'in tutuklanması. O zamanki Emir'in baş yardımcısı Habjako Emin ve başta Emir Abdülillâh olmak üzere bir heyet Ethem'in ayağına kadar gelerek kendisinden özür dilemiş ve ceza evinden çıkarılmış. Sonradan anlaşıldığına göre Ethem'in tutuklanması dış baskılar sonucu meydana gelmiş.

Ürdündeki kardeşlerinden o kadar yakın ilgi ve yardım görmüş ki onlaar karşı kendisini büyük bir borç altında hissedermiş. «Ben Çerkes olduğumu, Çerkesliğin ne olduğunu burada öğrendim ,ama ne yazık ki çok geç» dermiş. Kurtuluş savaşı sonrası Türkiye'den gelen haberleri dikkatle izlemiş. Bir ara İstiklâl mahkemeleri kurulduğunu bazı de-

ğersiz kimselerin bu mahkemelerde yetkili kişiler olarak görevlendirildiğini işitince telâşa kapılmış hemen ağabeyi Reşiti bulmuş, Reşitle aralarında Türkçe konuşmalar geçmiş Reşit Kâzım Paşanın ismini (Kâzım Karabekir Paşa) birkaç kere söylemiş ve sonra elini Ethemin omzuna koyarak onu teselli edici sözler sarfetmiş.

Çerkes Ethem beyle uzun süre arkadaşlık ve onu evinde misafir etmiş olan ve halen Ammanda ticaretle uğraşan Osman Hasan Neguç birgün Etheme şöyle bir soru sormuş: «Artık geçmişi unutta biraz kendine dikkat et, bak sağlığında yerinde değil, kendini teselli yollarını kendin bulmalısın» demiş. Ethemin verdiği cevap ise şöyle : «O kadar acı ve pişmanlık içerisindeyim ki buradaki hemşerilerim arasında gülünç bir duruma düşmekten korkuyorum. Bu nedenle yalnızlığı istiyorum, yalnız kalınca da iki şeye baş vuruyorum, iyiden iyiye boşanıncaya kadar ağlıyor ve ağza alınmayacak küfürler ediyorum kendime. İşte beni ancak bu iki şey biraz teselli ediyor, ağlamak ve küfür etmek.»

Güzel, güneşli bir havada hayata gözlerini kapıyor Çerkes Ethem Ammanda. Türkiye’de ölümü hakkında yazılanların aksine cenazesi saray mensuplarının da katıldığı çok kalabalık bir şekilde ve askeri törenle kaldırılıyor. Emir Abdullillah ve meclis üyeleri bütün Çerkes ileri gelenleri cenaze töreninde hazır bulunuyorlar. Ethemin ölüsü hala Ammandaki Kabartay mezarlığında bulunuyor, Şeria vadisinde bilinmeyen bir yerde değil.

Kabartay mezarlığında onun mezarını bulup fotoğrafını çekmek istedik, fakat çok büyük olan mezarlıkta onu bulmak çok zordu ancak mezarın yerini bilen birisinin olması şarttı. Mezarın yerini bilen muhterem zat ise o sırada rahatsızdı. Bu nedenle bu işi yapamadık’ Onun mezarını bulmak pek zor olmayacak.

Ethem hakkında Üründe edindiğimiz bilgileri buraya aktarırken henüz açıklamayı uygun bulmadığımız hususlar bulunuyor. Özellikle Ethem’in ağabeyici Reşit beyin oldukça ilginç çalışmaları olmuş. Belirtmemiz zorunlu olan bir hususta Ethem’in Atatürk’e karşı olan tutumu. Ethem, ikbal günlerinde Atatürkle bir arada iken ona karşı çok büyük bir sevgi ve saygı duymuş. Bu saygı ve sevgi onun sürgün günlerinde de devam etmiş. Bir ara Atatürk’ün hastalığını duymuş onun hakkında ge-

۹۱۸ دن صوکره آنا مۆلیده جریبان لرن
عین سنه لر خا فراتندن : غربا هیجه سی
مؤسس و قوای سباره و آریب مغزول
عموم قویاندانی جریس ادرهم بشاوه

Eski yazıyla yazılan ibarede :

•1918 den sonra Anadolu'da cereyan eden çetin seneler hatıratından, Garp cephesi müessisi ve kuvayı seyyare ve tedip müfrezeleri umum kumandanı Çerkes Edhem Pşov deniliyor.

len haberleri dikkatle dinlermiş. Atatürk'ün ölümünden sonra büsbütün ümitsizliğe kapılmış Ethem, bu tarihten sonra artık Türkiye'ye dönmekten hiç bahsetmemiş, kimbilir Türkiye'de genel af çıkmasına, her an geri dönmesi mümkün olmasına rağmen belki de haklı olarak eski silâh arkadaşlarından dönüşü hakkında bir davet beklemiş olsa gerek.

İste Çerkes Ethem beyin, Ethem Pi'şov'un Sürgündeki yaşantısının son kalıntıları da bunlar.

Çerkes Ethem hakkında araştırma yapan bir bayan yazarla konuşmuşuk. Bu bayan Ethem'in Yeşilordu ile onun devrimci yöndeki çalışmalarını konu olarak ele almıştı. Kendisine bu konuda fazla bilgi vermekten kaçınmışım ve o da bana «Yazık bir Çerkes olarak Çerkes Ethem'e karşı bu kadar ilgisiz kalmak anlaşılır şey değil, oysa o Türk tarihinde yeri çok büyük olan bir kişi» demişti. Biz Çerkes Ethem hakkındaki eleştirmeleri yine o konuda çalışmak isteyenlere bırakarak Ethem Pa'şov'un Çerkes toplumuyla olan ilişkilerine dönelim.

Ethem bey haklı veya haksız Türkiye de Çerkes toplumu tarafından sevilmemektedir. Bunun nedenleri ise açıkça ortadadır. Çerkes Ethem o zamanki görüşleri kendi görüşlerine uymayan, inandıkları dava uğruna mücadeleye atılan Çerkes kardeşlerine karşı zalim ve insafsızca bir harekete girişmiştir. Çerkesler dışında çerkes olmayan bölgelerde (Yozgat isyanında görüldüğü gibi) giriştiği terör hareketleri Çerkes Ethemin şahsından çok Çerkesler aleyhine dönüşmüştür.

Genellikle Adapazarı, Düzce, Manyas bölgelerinde oturan Çerkes toplumu Çerkes Ethem'e karşı hiç de iyi olmayan duygular beslerler. Çerkes Ethem'ni zamaniyla onu izleyen yıllarda Çerkeslere yapılan baskı ve çeşitli yıldırma politikası nasıl uygulanmıştır. Bu baskı politikasının zahiri ve gerçek yönleri nelerdir? Bunlar ilerde yeniden ele alınacak konulardır.

EDEBİYAT YARATMAK

YANÇAT S.

Toplumsal düşünce sisteminin gelişmesi üzerinde düşünen toplum bilimciler, bu sistemin gelişmesini bir takım koşullara bağlarlar.

- 1 — Olayların, alışılmış çizgilerini aştığı bunalım dönemleri.
- 2 — Deneyin anlak verilerini çözümlenebilecek bir «Entellektüel Ortam'ın» varlığı.
- 3 — Toplumun belirli bir özgürlük düzeyine erişmesi. (1)

Buna göre toplum bir bunalım döneminde daha çok arayış içerisinde. Çünkü ayakta kalmak ve yaşamak için bunalımdan kurtulması gerekir ki bu da toplum sorunları üzerinde düşünmeyi gerektirir. Elbetteki bu «Entellektüel bir ortam'ın» varlığı ile olur. Halkın sorunlarını belirli bir dünya görüşü ile ele alan aydınlar «Deneyin anlak verilerini çözümlenerek, bunları halka yansıtmakla görevlidirler. Çağımızın aydını «Önce çağını yaşayacaktır, çağı ile ilgili, bağlantılı olacaktır. Bu ilgi, bu bağ, öylesine bilimsel ve doğru olacak ki, kişiye de topluma da birşeyler verecek, yarar sağlayacaktır.» (2)

Bu yarar sağlama ve bilinçlendirme de aydın yazıyla, sözle veya her iki ile halka yaklaşacak, onunla ilişki kurmada en büyük araç; bir üst yapı kurumu olarak edebiyattır. Gerçi edebiyat sorun çözmez ama «bilinçteki değişmeye ve böylece toplumun değişmesine katkıda bulunabilir.» ve ayrıca «dolaylı ya da dolaysız bir şekilde insanın basmakalıp şeylerden kurtulmasına, kendi kendini eğitmesine ve kendi kendine belirtmesin» (3) yardımcı olabilir.

Edebiyatın toplum ve insan üzerindeki etkisini böylece saptadıktan sonra, toplumsal düşünce sisteminin gelişim koşulları ile olan yakın ilişkisine değinelim. Bilindiği gibi edebiyat ta bir düşünce ürünüdür ve diğer düşünce ürünleri gibi «Olayların alışılmış çizgilerini aştığı bunalım dönemlerinden etkilenir, kendini değiştirmek zorunda kalır. Ancak değişerek toplumun ihtiyaçlarına cevap verebilir ve sorun çözmeye topluma belli bir bilinç düzeyi sağlayabilir. Bu uğraşta edebiyat bağımsız olamaz. Çünkü kendisi ancak yaratılarak bunu sağlayabilir. Edebiyatını yaratan halk ondan kendini simgeler, sorunlarını dile getirir, aydın da onu ölümsüzleştirir.

Bir düşünce ürünü plân edebiyatın, toplum ve insan üzerindeki etkisi, bu etkilemede aydının görevleri üzerinde kısa bir açıklamadan sonra şöyle bir sorun geliyor aklı: Muhacerette bulunduğumuz bir asrı geçkin bir sürede neden bir «Muhaceret Edebiyatı yaratmadık? «Ruslar Puşkin'i, İngilizler Şekspiri, İtalyanlar Dante'yi doğururken biz neden bir yazar yaratamadık?

Bugün anavatan Kafkasyada güçlü bir ulusal edebiyatın yaratıldığını elimize ge-

çen yapıtlardan izleyebiliyoruz. Buna karşın muhacertteki Çerkesler, toplumun iç ve dış koşullarından gelen nedenlerle, bir edebiyat yaratamadı. «Olayların alışılmış çizgilerin iştığı bunalım dönemi, olarak niteleyebileceğimiz büyük göçte; anavatanı terk ettiği, yeni bir çevrede karşılaşılacak güçlükleri, ölüme karşı verilen yaşam savaşını yansıttacak, bu durumu edebiyatı ile ölümsüzleştirecek ve gelecek kuşaklara aktaracak «Entellektüel bir ortam» yoktu. Bu nedenle de yaratılan halk edebiyatı yazılı hale getirilemedi.

Geçmişlerini bilmeyen insanlar, geleceklerini zorlukla kararlaştırırlar, çözümü uyumda bulurlar. Çözümü uyumda bulan toplumda, yabancı ülkelerde eğitim gören, toplumuna yabancılaşan bir aydın gurubu belirir yavaş, yavaş.

Öyle de oldu. Toplumuna yabancılaşan aydınlar, değil edebiyat yaratmaya yönelmek, kendilerini Çerkes olarak tanıtmaktan bile korkuyor; diğer yandan halk, kendi kültür değerlerini kaybediyor, yerini kendinin olmayan kendine yabancı değerler alıyordu. «Ulus yavaş, yavaş kendi diline, kendi diri geleneklerine, kendi tarihine yabancılaşıyor; bir çeşit ulusal unutkanlık yaratıyordu.» Bu durum yansıtılmıydı aydın edebiyatıyla. Yaşamalıydı edebiyatıyla toplumunu, yansıtılmıydı bu yabancılaşmayı.

Ama olmadı. Aydın denen kesim de bilincinde değildi bu yabancılaşmanın. Kuşkusuz bunun nedeni çağımızın gelişen düşünce sisteminden, değişen ekonomik yapısından haberdar olmamaktı.

Sonuç olarak diyebiliriz ki: sürekli bir okuma uğraşına girmedikten sonra istemlerimiz asla gerçekleşemez. Okuyarak geliştirdiğimiz bakış açımızla toplum sorunlarını ele almalı ve yaratmalıyız, toplumun içinde bulunduğu yabancılaşmayı yansıttığımız edebiyatımızı...

1 — Bouthoul Gaston, Toplum Bilim Tarihi, Varlık Y. S : 5, 6

2 — Kemal İsmet, Hukuk Sanat Ve toplum, Yansıma Sayı : 11 S : 445

3 — Ernst Fischer, Edebiyatta Yenileşme, Varlık dergisi sayı : 769 S : 20

ÖZGÜRLÜK VE SEVMEK

İsmet Ö.

«Özgürlük ve sevmek
«Bu ikisi gerek bana
«Aşkım için yaşamım feda olsun
«Özgürlük uğruna aşkım...»
Diyordu Petöfi Şandor...
Bana da gerek özgürlük
Bana da gerek sevmek...
Ekmek

Su

Hava kadar...

Feda olsun benim de

Yaşamım bu ikisi için.

Evet, ölmek gerek...

Ama, feda edemem ben

Özgürlük uğruna aşkı

Sevgi uğruna özgürlüğümü...

Askım, KAFKASTIR

Sevdiğim

Büyük ulusum «KAS» tır.

Feda olursa eğer aşkı

Özgürlüğüm uğruna...

Sevgi bağlarım kopmuş

Bir ulus neye yarar...

Kafkas

Ve

Çerkes'te

Birleşebilir ancak bu bağlar...

PETÖFİ ŞANDOR, Macarların milli ozanıdır.

KAS : Kafkas halklarının eski kökeni.

TÜRK TARİHİNDE ÖNEMLİ ROL OYNAYAN ÇERKES DEVLET ADAMLARI

Hazırlayan : İzzet AYDEMİR

— 6 —

SADRAZAM SİYAVUŞ PAŞA

(? — İstanbul 1656)

Abaza adıyla da anılır. 1638 de silâhdar ve kubbe veziri, 1642 de Kap-
tanı derya oldu. I. Ahmet'in kızı Gevher hatun ile evlenerek saraya da-

mat oldu. 1643 Ezrurum, 1647 de Diyarbakır ve Silistre valiliklerinde bulundu. 1651 de Sadrazam oldu. En büyük başarısı devlet ve hükümete zorbalıkla hakim olmak isteyen ocak ağalarını imha etmesidir. Bu başarısını çekemiyenler padişahı korkuya düşürüp sadrazamlıktan atılmasına ve 1651 de Bosna valiliğine atanmasına sebep oldular. Silistre muhafızı iken zurnazen Mustafa Paşanın yerine ikinci kez sadrazamlığa atanmış ve bu görevdeyken ölmüştür.

SADRAZAM SİYAVUŞ PAŞA

(? — İstanbul 1688)

Köprülü Mehmet paşanın kızı ile evlenip Fazıl Ahmet paşanın ket-hüdalığını yapmış, yanında GİRİT ve Kamanıçe seferlerine katılmış, 1678 yılında Sadrazam Koca Mustafa paşanın İmrahoru olmuş, 1681 de

silâhtar, 1. ci Viyana kuşatmasında Cebeci başı, 1684 de cebeciler ağası ve sonra sırasıyla Diyarbakır, Bosna ve Halep valiliklerinde bulunmuş, sadrazam Sarı Süleyman paşanın yerine kendisini zora baş vurarak sadrazam ilân ettirmiştir. Askerin isteğine uymak zorunda kalan Mehmet 4 sadarat mührünü kendisine tevdi etmiştir. Daha sonra kayın biraderi Fazıl Mustafa Paşa ile anlaşarak Mehmet 4. ü tahttan indirerek 2. Süley-

manı padişah yapmıştır. İstanbul da bir yeniçeri ayaklanmasında öldürülmüştür.

ŞEYHÜLİSLÂM HACI HALİL EFENDİ

2. ci Mahmut devri şeyhülislâmlarındandır. 1819 - 1821 yılları arasında bu görevde bulunmuştur. 3. cü Mustafanın kızlarından Hibbetullah sultanın süt ninesinin oğlu olup Çerkesya doğumludur.

ŞEYHÜLİSLÂM DAĞISTANLI ÖMER HULUSİ EFENDİ

6. cı Mehmet Vahdettin devrinde kazasker payesi ile temyiz mahkemesi Şer'iyye dairesi reisliğinde bulunmuş, 1918 yılında Şeyhülislâm olmuştur.

ÇERKES KAZIM PAŞA

16. cı yüzyıl ortalarında, dolayısıyla Sokullu Mehmet paşa döneminde, Osmanlı ordusunda kendisinden çok yararlanan bir komutandır. 1579 da Kefe sancak beyi, sonra Tiflis muhafızlığında bulunmuştur. Şıkkı sani defterdarı olmuş, Sokullu Mehmet paşaya Don-Volga kanalının açılması fikrini ilk defa açmış ve fikrini kabul ettirmiştir. Tarihçi Hammer bunu bizzat doğrulamıştır.

ÇERKES MAHMUT PAŞA

Veziriâzâm Sinan paşanın maiyetinde bulunmuş, 1595 de Halep, sonra Sivas valiliklerinde görevlendirilmiştir. Estergon seferinden yararlıkları görülmüş, 1601 de Sivas beylerbeyi olmuş, Avusturya seferinde büyük yararlıkları görülmüştür.

KAPTANI DERYA OSMAN PAŞA (Küçük)

(? K. Kafkasya — 1726 Sayda)

Kırım hanı Hacı Selim Giray tarafından İstanbul'a gönderilmiş, Enderunda yetişmiş, çeşitli görevler aldıktan sonra 1690 yılında silâhdar, 1693 yılında Hanya, sonra Rakka valisi, 14 Aralık 1713 de Kaptanı derya olmuş, Sayda valiliği görevindeyken ölmüştür.

DAMAT HAFIZ AHMET PAŞA

1730 yılında kubbe vezirliğinden kaptanı deryalığa atanmıştır. Küçük Osman paşanın oğludur. Padişah 3. cü Ahmet'in kızlarından Hatice sultan ile evlenmiş, Sayda valisi iken ölmüştür.

AŞÇI MEHMET PAŞA

Abaza adıyla da anılır. Padişah 2. ci Mustafa devri Kaptanı deryalarındandır. Bu göreve 1702 yılında atanmış devlet hizmetinde fazla bulunamamıştır.

ÇERKES SÜLEYMAN PAŞA

Kanuni Süleyman devri komutanlarından. Karaman beylerbeyliğinde iken 1566 da Macaristan seferine katılmış, yararlıkları geçmiştir.

ÇERKES HASAN PAŞA

4. cü Murat devri komutanlarından. Çeşitli seferlere katılmıştır. Bunlar arasında 5 mayıs 1625 yılında Bağdata İranlılar üzerine gönderilmiş 5000 kişilik bir kuvvetle büyük İran ordusunu yenmiş ve Kerkük'ü zaptetmiştir.

ÇEÇENZADE HASAN PAŞA

(? — ? 1831)

Erzuruma yerleşmiş Çerkeslerin Çeçen boyundandır. 1818 de Beyazıt ve Kars mutasarrıflıklarında bulunmuş, vezir olarak 1823 yılında Kaş, Trabzon valiliklerini yapmış, daha sonra Çerkeyasya gönderilerek Anapa kalesi muahfızlığı, ve çeçensya nezdinde temsilciliğe atanmıştır. (1826) Çerkesyadaki başarılı çalışmalarından dolayı 1829 da Doğu Anadolu seraskerliği, sonra da Sivas valiliği görevleri verilmiştir.

(Devamı Var)

Şiirler :

Kişoko A. den

MİLLİYET

Çocuğu yoktu Ahmet'in
Evlat edindi bir bebeği
Soranlara; «Nedir Milliyeti?»
«Büyür, konuşursa anlarız» dedi.

Meşbaş,e İ. den

Yüreğin bakmazsa, dünya ağnlığını
Söyle bakalım ne ile göreceksin.
Eğer burnun havadaysa, yanibaşında
Biri varmış, yokmuş farkeder misin.

Dığuj K. den

Adığey, ülkem anımsadığımda seni
Bekler olurum ayın doğmasını.
Bakarım aya gördüğümü sanarak
Dağlarımı, doğup büyüdüğüm.

Çeviren : Hatamko N.

Kafkasya'da Din

Hazırlayan :
Aşemez H.

Oşhamaho dergisinde tarihçi Berıçet Hajumar'ın Kabartay - Balkar Cumhuriyetinde «Eğitimin Silâhı» adlı ve ateist çalışmalar ile dinsel yaşantının durumunu ele alan bir yazısı yayınlandı.

Resmi görüşleri yansıtan yazı 1917 İhtilalinden önce dinsel inançların yoğun bir uygulama olanağına sahip olduklarını belirttiikten, bu arada, doğal olarak karşı olmaları gereken müslümn ve hıristiyanların Denikin yönetiminde birleşebildiklerini ve ima yollu, müslüman Kuzey Kafkasya dağlıları (yani 11 Mayıs 1918 de kurulan Kuzey Kafkasya Cumhuriyeti) ile savaşabildiklerini de işaret ettikten sonra, 1917 den bu yana yapılan başlıca ateist çalışmaların özetini vermektedir.

Eğitimin dinsel etkilerde narinması ölçüsünde bilimsel amaca ulaşabileceğini iddia eden yazarın yazısından aşğıdaki bölümleri aynen aktarıyoruz :

«1959 Martındaki parti kongresinde açıklanan bilgilere göre dini gelenek ve inançların kökeni papazlarla imamların etkisinde kalmış yaşlı kimselerden oluşmaktadır. En çok dine bağlı bulunan bu yaşlı erkek ve kadınlar, Kafkasya'da yaşlılara gösterilen geleneksel saygıdan yararlanarak, dine inanmayanları aşağılamakta, aileleri ile akrabalarını ve komşularını dinsel yönden etkilemeye çalışmaktadırlar. Çocuklarla gençlerin dini geleneklere bağlı yetişmelerine de aynı çevreler çaba göstermektedirler.

(Geleneksel saygıdan ötürü) herkes yaşlılardan çekindiğinden, kimse karşlarına çıkıp cevap verememektedir Kafkasya'da. Yaşlılardan çekinmek ve onlarla tartışmaya girişmemek olgusu Kabarday - Balkarya'da yaşayan Ruslar arasında da gelenek haline gelmiştir.

Yaşlıların güzel yönlerinin (geleneklerinin) ülke geleneğine katılmasında yarar vardır. Yaşlıların İkinci Dünya Savaşındaki büyük fedakârlıkları unutulamaz.

Bununla beraber dinsel yaşantının kaynağı yine de yaşlılardır.

...1970 te yapılan bir toplantının belgelerinden çeşitli yaşlarda çok kimsenin oruç tuttuğu anlaşılmıştır. Eskiden olduğu gibi başlık usulünün bulunduğu, evliliğin resmi nikâhtan sonra dini nikâhla da «pekiştirildiği» görülmüştür. Köylerde ölenleri dini usule göre gömen 90 kadar imanın (yefendi) bulunduğu ortaya konulmuştur, bu sayı hiç azalmamaktadır.

...İmamlar her baliğ kişi için bir koyun, yada keçi, yada yedi kişi için büyük baş hayvan kurban edilmesi gerektiğini söylüyorlar. Partinin 1962 deki bir toplantısının dökümanlarından 1961 Kurban Bayramında 8 bin küçük baş hayvanın kurban edildiği anlaşılmıştır.

Hıristiyan dini müslümanlığa göre zayıflamışsa da yine temelleri sağlam kalmıştır.

Mescitlerle kiliseler çalışan işçilerin yardımlarıyla yaşayabilmektedirler.

Kabarday - Balkarya'da halen 13 mescit faal haldedir. Bundan baş

ka hemen her köyde ölenleri dini esaslara göre defnetmek, evlenenlerin dini nikâhlarını kıymak işleriyle yükümlenen birer imam bulunmaktadır. Partinin «bilimsel ateist propaganda çalışmalarında» bu durum unutulmamalıdır.

Dini inanç ve geleneklerin Kabarday - Balkarya'da hiç bir sosyal, ekonomik ve ideolojik alt yapısı kalmamıştır, buna rağmen bunlar günümüzde de yaşayabilen olgular olarak bulunmaktadır.»

Yazı Kurulumuzun Notu : Günümüzde Kabarday - Balkarya nüfusunun (1970 te 588 bin) çoğunluğu müslümandır. Müslümanların sayısı 320 binden fazla olup bunun 265 bini Adıge, 52 bini Türk (Balkar), kalanı da Osetin ve Tatar'dır.

Ayrıca Adıge Özerk Bölgesi, ve Kuzey ve Güney Osetya hariç Kuzey Kafkasya'daki özerk yerlerde müslümanlar çoğunlukla bulunmaktadır.

Bizce Kuzey Kafkasya müslümanları arasında yoğun ateist çalışmalara rağmen, sovyet resmi çevrelerinin amaca ulaşmakta başarısız kalmalarının yada istenilen sonuca ulaşamamasındaki nedenler başkadır. Başarısız kalmalarının nedenleri kendi ifadelerinde saklı bulunmaktadır. Resmi çevreler adını zikrettikleri «sosyal, ekonomik ve ideolojik» alt yapı kaldırılmasında hatalı yollar tutturmuşlardır. Şöyle ki, resmi empozeler çarlık döneminin kolonize ve asimilize havasından kurtulamamıştır. Halk çok yargılayıcı sezinlemesiyle bunları kavramaktadır. Bu konuda bilimsel bir iddia altında kaba ve dogmatik kurallar uygulanmaktadır.

Adıge halkı derme - çatma bir sonradan toplanma topluluk değildir. Adıge halkı Asya'nın en eski etnik varlığı ve kültürlü topluluğudur. Başka halklar zulüm idarelerinde yaşarlarken onlar yer yüzünün en eşitlikçi ve insanca davranışlı, bireysel özgürlüğün en doruğuna ulaştığı toplumu oluşturmuşlardır. Halen yeryüzünde hiçbir insan topluluğunun bunca kültürel, sosyal, ekonomik ve ideolojik çabalara rağmen bazı Adıge kabilelerinin erişmiş buldukları toplumsal yapıyı gerçekleştirebilediklerine ihtimal veremiyoruz.

Adıge halkı, bugün bile erişilemeyen, üstün ve olgun bir toplumsal yapının asırlar öncesinden gelen bir mirasçısıdır. Adıge halkı arasında sömürü ve asimile kavramlarının uygulaması görülmemiştir. Her şeyi halk adil muhakemesinde değerlendirmiştir.

Oysa bugün Adıge tarihinin açıkça tahrifatıyla karşı karşıyayız. Sovyet tezi çarizmin mirasına yer yer sahip çıkan bir tutum içerisindedir. Örneğin, 1864 te Adıgeler psi denilen feodalleri ile soylularının vork ve imamlarının kandırmasıyla Osmanlı İmparatorluğuna göçetmişlerdir, denilmektedir. Resmi tez budur. Oysa biz bunun tamamen ziddını iddia ediyoruz. Şöyle ki, Kafkasya'da sosyo-ekonomik ve dolayısıyla kültürel yönden iki kümeye ayrılabilirerek Adıge kabileleri bulunmaktaydı. Birincisi feodal veya yarı feodal ilişkilerin yerleştiği ve dindar olan kabileler. İkincisi feodal ilişkilerin yerleşmediği, doğal koşullar nedeniyle de olsa, ilkel yapıdan en eşitlikçi özgür toplumsal yapıyı olgulaştıran ve tam müslümanlaşmamış, mitolojik Adıge çok tanrıcılığının motiflerini barındıran Adıge kabileleri. Birinciler Kabarday, Besliney, Mahoş, Bje-duğ, Kemguy, ve Hatukay kabileleridir. İkinciler ise Abdzah, Şapsığ, Vubih, Hakuç ve Natuhay kabileleridirler.

Birincilerin yapısı çarizmin sosyo-ekonomik yapısına uyduğundan, feodallerinin buyruğunda çarizme boyun eğdiler ve yurtlarında kaldılar. Aynı özelliklere sahip Karaçay, Oset, Çeçen ve Dağıstanlılar da daha koyu müslüman ve feodal yapıları oldukları halde boyun eğdiler, daha doğrusu Çarlık Rusyasının yapısıyla uyum sağlayabildiklerinden yurtlarında kaldılar.

Feodalizme karşı kendi yurdunda özgürlük savaşları veren ve onun tecrübesiyle karşı karşıya bulunan ve bu durum ulusal edebiyatına kadar girmiş bulunan ikinci küme kabileleri Çarizmin kolonyalizmine ve feodalizmine karşı bir ölüm kalım savaşı verdiler, ya yok oldular yada zorla yurtlarından kovuldular.

Birinci küme kabileler ve diğer Kuzey Kafkasya halkları Ruslara karşı önderler (İmam Şamil gibi) yönetimindeki gerillalarla mücadele ettiler. Halk onlara nihayet yardım etti. Çarizm ağır bastırınca o tarafa geçtiler. İkinci küme kabileler ise kadın-erkek, yaşlı-genç topyekün bir halk savaşı verdiler. Bu savaşın ağırlığını ve son dönemini bunlar taşı-

dılar ve yürüttüler. Bu savaşın bir örneği, yani yopyekûn bir halk müca-
delesinin benzerini biz halen tarih sahifelerinde göremiyoruz, belki de
vardır, ama bu denli değildir.

Nitekim bugün Kafkasya'da yaşayan Adıgelerin yüzde 90 dan fazlası
feodal ilişkili ve dindar olan birinci küme Adıge kabilelerinden gelmek-
tedir. Oysa ikinci tür kabile mensupları Kafkasya'daki 420 bin
Adıge arasında 30 bini bile bulmaz. Oysa yine bunlar eskiden Adıge hal-
kının büyük çoğunluğu idiler.

Sonuç olarak resmi yönetim Adıge halkını anlıyamamıştır, onun var-
lığını tarafsız ve bilimsel bir yaklaşımla değerlendirememektedir.

Bu nedenle yerli - yabancı bir çok aydınların görüşlerinde sahtekâr-
lıklar sezmede, onlara karşı mesafeli durmaktadır.

Adıge halkı beşbin yıldır koruyabildiği bir ulusal varlığının bulun-
duğunu bilmekte, bununla gururlanmakta, güçlükle ayakta tuttuğu ulu-
sal varlık ve gururu üzerine titizlik göstermektedir. Dolayısıyla varlığı-
nı sürdürmekte dinsel inanç ve geleneklerini de etken saymaktadır.

İslam dininin herşeye rağmen böylesine güçlü kalışının başka bir ana
izah şekli bizce meçhul kalmaktadır.

NOT : Bu yazı Kabartay - Balkarda yayınlanan Oşhamefe dergisi-
nin 1972 yılı 1. ci sayısından özetlenmiştir.

Dr. Mehmet Ali PÇİHALUK
1882 — 1935

Dr. Vasfi GÜSAR

Mehmet Ali, Çerkeslerin PÇİHALUK ailesindedir. Humusta (Suri-
ye) de doğdu. İlk tahsilini Humusta, orta ve lise (idadi) tahsilini Şam
(Suriye) askeri okullarda yaptıktan sonra İstanbul da Askeri tıbbiyeye
girdi ve 1903 yılında doktor yüzbaşı olarak okulu bitirdi, bir yıl da Gül-
hane akademisinde bulunduktan sonra orduda görevlendirildi. Anadolu-
da bazı görevlerde bulunduktan sonra 1911 yılı başlarında kendisini Ker-

kük (Irak) ta suvari alayı hekimi olarka görürüz. O yılın sonlarına doğ-
du Üsküp ve Metroviçe de (Mekodanya) görevli bulunmakta idi. 1912
de İstanbul da iken Balkan savaşına katıldı. Savaşın sonra İstanbula
gelen Pçihaluk (Çerkes teavun cemiyeti - Çerkes yardımlaşma derneği)
'nde üye bulunduğunu ve derneğin çıkardığı (Ghuaze) gazetesi yazar-
ları arasına tüm girdiğini görürüz. Zaten daha önce de bu gazeteye yazı-
larını gönderirdi. Bu gazetede milli tarih ve özellikle çerkes alfabesi için
bir çok çalışmaları oldu. Alfabe özel bir karakter taşırdı ve munfasıl
(ayrık) dedikleri harfler sisteminde idi.

1913 yılında Beyrutta (Libnan) görevlendirildi. Bir süre sonra bi-
rinci dünya savaşına binbaşı olarak katıldı. Suirye ve Filistin cephesinde
bulundu' Savaşın bitmesi üzerine memleketi olan Şam ve Humusta

Dr. M. Ali PÇİHALUK gençliğinde milli kıyafeti ile

emekli oldu ve orada yerleşti. Bir süre sonra da akrabalarının bulunduğu
«Mısır» a geçti. Orada Mısır Firaunlarının mezarlarını, ihramları (pra-
mid) gezdi, milli müzede incelemelerde bulundu, hiyeroglif harflerini
tedkik etti, öğrendi, okudu, incelemeleri yönünden faydalandı. Bir süre
orada kaldıktan sonra Humusa döndü.

Mısırdaki yaptığı incelemelerden faydalanarak 1920 yılında (İkazul-

müverrihin - Tarihçileri uyarma) adı altında 220 sahifelik iki cilt türkçe bir kitap yayınladı. Bu kitapta eski mısırlıları, firaunları, Hiksosları ve Hatileri ve dillerini konu yaptı, ele aldı. 1922 yılında Çerkes dili üzerinde yaptığı incelemeleri 208 sahifelik üçüncü kitabını yine Türkçe olarak Humusta yayınladı. Bunda çerkes harflerinin anlamını, özelliklerini, çerkes dilinin dünya dilleri arasındaki yerini açıklamaya çalıştı, bir çok dil leri verdi. Bütün bu kitaplar Doktor Pçihaluk'un Çerkesoloji - Kafkas-yoloji üzerinde yıllarca süren çalışmalarının, emeklerinin verimi, sem-bolü idi.

Dr. Pçihaluk Suriyeli bir Arap hanımla evli idi ve ondan bir de oğlu vardır. Hanım Birinci dünya savaşında Aleye (Libnan) askeri divanı har-bi kararı ile idam edilen Arap milliyetçileri arasın bulunan Şam mebusu Şükrü Elasalı beyin hemşiresi idi. Hanım doktor ölmeden bir kaç yıl önce ölmüş ve pçihaluk bir daha evlenmemiştir. M. Ali Pçihaluk Türkçe, Arapça, Fransızca bilir, Almanca da anlardı. Milletini seven, dürüst, oku-mayı çok seven çok iyi bir insan idi. 1935 yılında Şamda Salihye cad-desindeki evinde öldü ve Şamda gömüldü.

ÇERKESLERDE TOPLUMSAL İŞLER

Kişiselliğin Tesirleri (Etkileri)

Fetigirey ŞÖENÜ

Kafkas çerkeslerinin sosyal yaşantılarının büyük bir noksanlığı vardır: toplum hayatında l'yakatsızlık, beceriksizlik... dikkat buyurulsun kabiliyetsizlik demiyorum. Ger-çekte basit işlerde çerkesler o derecelerde kişisel davranışlara alışık görünür ve yal-nız kendi şahsiyete'nin tanırılar ki... Özellik halin (particularité), ferdîyetçilik (indvü-alité) ile yer ve hüviyet değiştirdiğine hüküm edecek özellikler ve belâzîler gös-terirler. Her hangi basit ve şerh bir konu için üç, beş ya da üç yüz, beş yüz kişinin bir araya ge'erek uygun bir cemiyet, bir demek gibi normal ve düzgün bir çalışmaya tabi olmak. Bu toplumlarda, yapı'an tartışmalardan sonra tesbit edilmiş kararlardan başka bir şeyin de yayılması... Liderlerin, başların kati ve gerçek seahiyetlere hazır-lı bulunmaları, yani hakimiyet altına girmek, başkalarından aşağı kalmak veya öyle muamele, görmek yardımı muhtaç olduğunu itiraf etmek ve sadre çerkesler için pek müstesna olaylardır. Haritâ hiç de olmayan bir şeydir. Onların her ferdi (Ben benim içinim) der, öyle yaşar, öyle de yapar.

(İki el bir baş içindir) diyen Atasözü'nün orada en geniş egemenlik alanının bul-duğuna hüküm edilebilir. Her kes (ben, işim en iyi bilen bir kişiyim) diye düşünür ve buna ek olarak : her kesten daha iyi olmasa da herkesten daha çok o işe kabiliyet

ve liyakatı olduğu kanısındadır. Bu, belki bir kusurdur, bir meziyettir. B'z şimdi burada onu arayacak değiliz. Fakat çerkeslerde bu halin her halde bulunduğunu, var olduğunu söylemek istedik. Ün taşıyan bu varlıktır. Hattâ cemiyet işlerine bile sirayet ettirilen bu acemilik bazan isteyerek kasdederek ihmallere dayanarak açıklaman tehammülsüzlüklere sahne olmaktan kurtulamamaktadır. Tarihsel bir örnek açıklamak gerekirse geçen asrın büyük bir kahramanı olan ŞAMİL'in olaylarını işaret etmek, belirtmek yeter kanısındayız :

1830 ile 1859 arasında İMAM ŞAMİL merhum doğu Kafkasyanın en büyük bir mücahidi, bir teşkilâtçısı olmuş. Çar ordularına karşı eşi görülmeyen ünlü bir mücadele, bir boğuşma yaşatmıştı. Onun can pazarındaki amaç ve maksadını bütün doğu ve batı kuzey Kafkasyalılar pek iyi anlıyorlardı. Bu anlayışları idi ki yüz, yüz elli yıl devam'ı olarak bırakmaksızın, usanmaksızın, fütür gelişmesizin toy denecek çocuklarına, kadın ve kızlarına kadar savaş ve top meydanlarında, kahramanlık ve fedakârlık alanlarında düşman ateşi ile yanmaya götürülüyordu...

Buna rağmen ŞAMİL'in mukavemet ve karşı gelme şiddetini kuvvetlendirme amacı ile kurmasını ve teşkilâtlandırılmasını düşündüğü merkezi birlik süreli ve başarılı sonuçlar verebilecek bir durumla yerleşememişti. Onun (nâ'ib) leri batı çerkesleri arasında başarılı olduklarını iddiaya yarayabilecek bir teşkilât kuramamışlardı. Üçüncü ve son Nâ'ib birliği kurmak üzere uğraşırken (Şapsığh) bölgesinde bir ihtilale yol açtı. Fakat asîr'ler ile kışlâşarak ihtilal bastırıldıktan bir süre sonra başarısızlığın iyice anlıyarak kişisel endişeler ardında koşmaya başladı. MUHAMMET EMİN adını taşıyan bu son Nâ'ib son hareket olarak Ruslara iltilca zorunda kaldı. BU TOPLUMSAL EGEMENLİK İLE KİŞİSEL AYRILICILIĞIN BİR BOĞUŞMASI idi. Batı çerkesleri gerek toplum, gerek ferd (kişi) leri, hürriyet ve istiklâlleri ve serbest yaşantıyı yok edeceği korkusu ile merkezîyetten, kışlâşık hayattan bu kadar tiksiniyorlardı. Neftret ediyorlardı.

MUHAMMED EMİN ise öyle bir zamanda ve öyle kişiler arasında merkeziyetçilik kurmağa uğraşıyordu ki onlar bir hayli zaman önce kendi öz toplumlarının, şahsiyetlerinin infiratcılığı ve kişiselliği ile nisbet edilemez derecede b'z hiç olan kuracı alt üst ederek eşitlik ve kişisel hürriyeti ilâm etmişler, başsız yaşayan toplumlar, cemaatlar, olmuşlardı. Orada her kes baş ve her kes vücuttu. Yani idare eden ile idare edilen ayrı ayrı şeyler değildi.

İstanbul da çıkan (GHUAZE) koleksiyonu karıştırılırken bunun pek dikkate değer bir örneği göze batıyor. Bu örneğin (HACI GİRANDUK BERZEG) gibi gerçekçe büyük bir kahramanın biyografisi yönündeki yazılarda onun söz dinlemez her şeye hâkim bir derebeyi gibi belirmesine karşı koyan itirazdadır. Bu itirazlar, o zamanlarda İMAM ŞAMİL gibi ünlü b'z kahraman olarak Busyada ve Avrupada (HACI BERZEG) diye şöhrat alan bu ihtiyar kartalın savaşlarını inkârı değil ancak onun gibi bütün çerkeslerin de serbest, hür b'zler kişi olduğunun anlaşılmasını dayanıyordu. Bu bizim anlayışımıza göre infiratcılığın, b'z yere bağlantısızlığın genişliğine yön veren bir şeydir.

Şamîlin muvaffak olamadığı bu şey, merkeziyetçiliği tarihîni çeşitli türlerinde tecrübe eden eski kahramanlar daha var. Fakat hiç birinde merkeziyetçilik teessüs edememiş, yalnız konfederasyon biçimi birleşmeler vücut bulmuştu. Zaten orada hiç bir devirde tek bir devlet teşekkül edememişler. Bunun nedeni ile Çerkeslerin, Nâ'ib'leri büyük bir heyalının, karagölgenin dehşeti gibi telekid etmeleri arasında bir görüşe göre hiç bir fark yoktur.

Doğu Kafkaslılarda birleşim izlerinin dirilişi

İstiklâliyet, kişiselilik Kuzey Kafkas doğusunda çok, pek çok zayıflamış, hatîâ tanımlamaz bir duruma bile gelmiştir. Orası şimdî, çoktandır mîl üstünde olduğu halde alacağı istikamet için edecek rûzgâr bekleyen oklar gibi kendisine istikamet verecek baş beyleyen bir gövde gibidir. Son olarak Müridizm'in şiddetli ve idrîli teşkilât ve diktası oradaki Kafkaslılık sosyal hasletlerini bir derece daha sîmîş ve yerine Arap ve İslâm geleneklerini kurmuştu. Fakat bu kayıpların ası nedeni müridizm değildi. Bunun da önemli bir emil olduğu inkâr edilememekle beraber esaslı tesir o çevreyi, o çevre insanlarını, toplumlarını bu duruma sokan eski istiklâlar ve sâdrazgânlar. Müridizm de bundan faydalanmış. Şamîlî tarikatının başında oradaki Kafkaslı gövdesine 27-30 yıl baş olmak ve sadece müslümanlığa dayanarak vatanseverlik yaşatan savaşa bir dehd, bir zekâ ve bir nur vermiş, aşk olmuştu. Yani son yumruğu o varmıştu. Yoksa temel çoktan çözülmüştü, bozulmuştu. Belli ki orta doğunun en çok istilacı değişikken ülkesi doğu baş vurmuş, yalnız dağların eleklerinden sızarak doğu çerkeslerini sarsmış, oynatmış, bazan önüne katıp diyor diyargezdirmiştir. Avrupadan Asyaya, Asyadan Avrupaya saldırış ardından koşan bütün eski kavimler oralarda bir süre kenaklayıp oturmuştu.

En önemli tesirler yapan, izler bırakarak eski İran (patriyark) lesi ile orta Asyalıdır. Bunların idare sistemleri ile o öz Kafkaslılar çok erken temas ve anlaşmaya alışmış idiler.

İslâmîyet'in Arap çöllerinde meydana çıkışı, aynı asırda güney ve doğu Kafkasla yayılması ise tam bir topluluk emreden arap sosyal ruhuna da birlikte yayacak müsâil, uygun bir ortam bulmuştu. O ortama hazırlayan İran yaylası ve Orta Asya stepleri sâdrazgânları idi.

İslâmîyetten sonra, Kur'an dili olan Arap dilinin bütün üstün ve belirli kişiler tarafından bellekmesi, görüntüye göre yasanın Kur'an rehberin sanki olması, bir çok çöl arabının doğu yönü boyunca iskân edilmesi, yerleştirilmesi oradaki sosyal varlıklarının düşünüşlerini, anlamını, temellerini iyiden iyiye sarsmış, fakat ona tüm anlamı ile yeni bir kılık giydirmemiş. Şamîl ve Müridizm bu durumdan faydalandı. Oradaki sosyal kural boşluğuna mümkün olduğu kadar fazla derecede merkeziyetçi bir istikamet ve yön verdi. Ve Doğu Kuzey Kafkaslı ruhsal yaşantısının İslâmîyetin eski yardımı ile

hazırladığı kabala döküme muvafak oldu. Bu durum Kafkaslardaki teşebbüs fikrini, ferdi liyakatı yok ediyordu. (Duarrien) nin de bundan şikâyeti var. Çok üzüntülü olan bu durum Şam ile Sümsüz bir şöhret tonlu edebilişine karşı Kuzey Kafkaslarda feral ve şahsi kabiliyetin son bağlarını kırarak kopardı. Şimdi bu gün bile doğu dağlarında türeyecek zeki, çarışkan, teşkilâtçı bir lider pek çok baştanlar sağlayabilir, hatîâ az bir himmet ile...

1917 de Rus ihtilali başında o dağların arasına sokulan çeşitli liderlerin, amaçların yayıcısı ve aktarıcısı olan propagandacıların en geniş başarı sahalarını doğu dağlarında bulduktan, bunlar arasında teşkilâtçılık kabiliyeti gösterebilenlerin ise en çözümlü oldukları açıklamağa gerek bulunmayacak kadar belli olaylardandır. Hatîâ bütün Kafkasyanın ilk ateşin Bolşevikleri bile canlı imrâttan uzaklaşma doğu dağlarda Laxgi ve kumuklar arasında ikâmîliği. Bu Çerkeslerden olduğu halde doğuda teşkilâta koyulan milliyetçi bir gencin, Kap Kâzımın huzurunda huşu ile eğlenen halk, bir süre sonra onun tüm zeddi olup «Allahım Lenindir» diyen imanlı bir bolşevik (CELAL KORKMAZOP) önünde de aynı saygı ile eğilmekten geri kalmamıştı. Çünkü onlar için gerekli olan hareketi icad ederek, topluma yâa vererek, harekete gollirecek müteşebbis bir BAŞ idi. O başın amacı, idesi, düşüncesi değil.. Yalnız, Kuzey Kafkas dağlarının bazı çerkeş kartalları vakit vakit görünüyor, yeni bir üslûplara niakavemel teşebbüsleri gösteriyorlardı. Bunların başında ise o öfeler de derin bir dinsel kinî temsil eden hacılar, hocalar da bulunuyordu. Bunlar da «Beyaz sancık ile Kızıl haçta kızıl bayrağı bir arada barmamaz» kuzusunda idiler.

BABASIZ

Kofiko H. den
Çeviren : Hatamko

BU MU YAZIN?
OKUYAMIYORUM BEN BUNU.
ÖĞRENEYİM DE İSTEMEDİM BUGÜNE DEK...
BÖYLE DİYOR BANA
YABANCI BİR DİLLE GENCİN BİRİ
AKARKEN YÜZÜNDEN KIBİRLİĞİ...
NE DİYORSUN? — SORDUM DAHA SERT
— ÇERKESÇE'Yİ OKUYAMIYORUM DEDİM.
— AH ÖYLE Mİ, AFEDERSİN...
BEN, «BABAMI TANIMMIYORUM»
DEDİĞİNİ SANMIŞTİM...

Kofiko Türkiye'yi ziyaret etmiş sayılı anavatan ozanlarındanır. Şiir Oşhamafe de yayımlanmıştır. Şiiri, anavatan Kafkasyada anadilini okuyamayan Çerkesler hakkındaki görüşü yansıtmaya açısından yararlı bulduk.

Aktüalite

BALIKESİRDE : Balıkesir K. Kafkas Kültür Derneğinin yıllık genel kural toplantısı 7 Ocak, 1973 tarihinde yapılmış ve yeni yönetim kuruluna aşağıdaki kişiler seçilmişlerdir:

Cevdet Ergin (Başkan) İsmail İnci (2. ci Başkan) Kemal Zeren (Sekreter), Fevzi Cebeci (Muhasip), Hayrettin Yıldız (Üye) Yeni yönetim kuruluna çalışmalarında başarılar dileriz.

BURSADA : Bursa Kafkas Kültür ve Yardımlaşma Derneği genel kural toplantısı 28. Ocak, 1973 tarihinde yapılmış, önce tüzük değişikliği görüşülerek derneğin ismi «Kuzey Kafkas Kültür ve Yardımlaşma Derneği» olarak değişmiş ve yönetim kurulu aşağıdaki kişilerden meydana gelmiştir:

Şaban Keser, Oğuz Öğün, Yüksel Berzek, Seyfettin Yıldırım, Fahri Şimşek, Vahit Barstan.

Yeni yönetim kurulunu kutlar, çalışmalarında başarılar dileriz.

NİZAH TÖRENİ

Ankara Kafkas Kültür derneği üyelerinden ve folklor ekibi elemanlarımızdan Besim Hurmi ile Nilüfer Canbolatın nikâh törenleri 28. Ocak, 1973 tarihinde Ankara'da kalabalık bir hemşeri topluluğu huzurunda yapılmıştır.

Hemşerilerimizden Antalya Kız sanat enstitüsü Almanca öğretmeni Nihal Özbek ile Şükrüye Kandemir'in düğünleri 3. Şubat, 1973 tarihinde Adana Divan Düğün salonunda kalabalık bir hemşeri topluluğunun huzurunda yapılmıştır.

Gençlerimizi kutlar, mutluluklar dileriz.

VEFAT HABERLERİ

Hemşerilerimizden Mehmet Güneş İstanbul'da vefat ettiği üzüntüyle öğrenilmiştir. Hemşerilerimizden Sefer Lişesivdin Balıkesir'de vefat ettiği üzüntüyle öğrenilmiştir. Ölen hemşerilerimize tanrıdan rahmet allelerine başsağlığı dileriz.

Yazarlarımızdan Dr. Vasfi Güsar'ın dünürü, Tamar Gücüm (Güsar)ın kayın pederi

İstanbul Kafkas derneğine yardımı esirgemeyen İstanbul Gücüm civata fabrikası idare meclisi Başkanı Abdullah Gücüm 31/Ocak/1973 te İstanbul da Tarabya'da vefat etmiş 2/Şubat/1973 cuma günü Zencirkuyu mezarlığına defnedilmiştir. Gücüm ve Güsar ailelerine başsağlığı diler acılarına katılırız. Mevla rahmetiyleye.

SAMSUNDA : Samsun Kafkas Kültür Derneğimiz diğer Kafkas Kültür derneklerimize örnek olabilecek bir çalışma düzenine girmiştir. Dernek başkanlığımızdan aldığı bilgiye göre Samsun derneğimizin çalışmaları aşağıdaki şekilde düzenlenmiştir :

- 1 — 29.11.1972 tarihinde Adige şairi ve yazarı Seyin Time'nin hayat ve eserleri.
- 2 — 2.12.1972 tarihinde Dünyada Kuzey Kafkaslıların Oturduğu ülkeler.
- 3 — 9.12.1972 tarihinde Çağdaş Adige yazarı Meşbaşe İshak ve eserleri.
- 4 — 16.12.1972 tarihinde geleneklerin toplum hayatındaki yeri
- 5 — 20.1.1973 tarihinde Yeni dernekler kanunu konusunda konferanslar verilmiş, ayrıca dernek lokali işsiz oturabilecek bir halde yeniden düzenlenmiş. Havza ilçesinde bir dernek temsilciliği açılarak temsilciliklere Nurettin İnal, Rahmî Uğur ve Burhan Girey kardeşlerimiz getirilmişlerdir.

Samsun Kafkas Kültür Derneği Başkanı genç kardeşimiz Avukat Sefer Berzeg'i kutlar çalışmalarının diğer derneklerimize örnek olmasını dileriz.

Yaşar Doğu Hakkında

Samsun Kafkas Kültür derneği, kıymetli hemşerimiz güreşçi Yaşar Doğu hakkında bir broşür çıkarmıştır.

Broşür dernek merkezinden temin edilebilir.

Duyururuz.

ANTALYADA : Antalya K. Kafkas Kültür Derneği seçilmiş yapılımış yönetim kurullarına aşağıdaki zevat seçilmişlerdir.

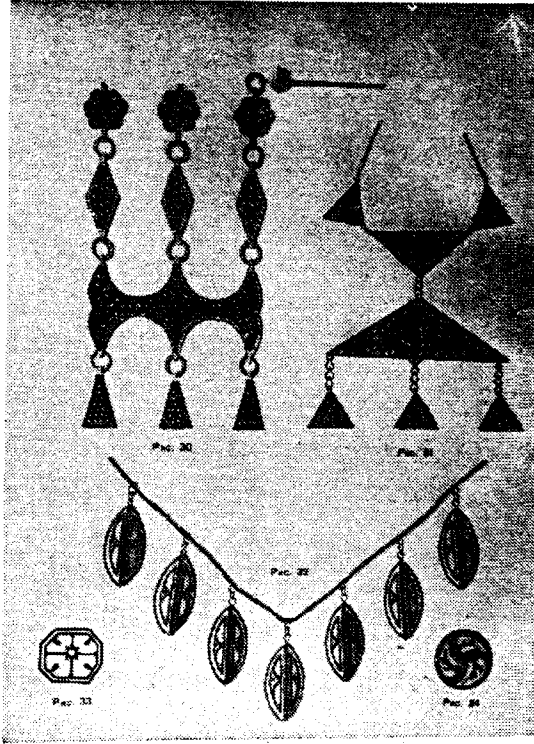
Nihal Özбек (Başkan), Eyüp Uzun (2. Başkan), Erol Atalay (Sekreter), Hamit Özбек (Muhasip), İsmet Kaplan, Murat Özen, Mehmet Karlık da üyeliklere getirilmişlerdir.

Yeni ve genç arkadaşlarımızı kutlar çalışmalarında başarılar dileriz.

KAFKAS EL SANATLARI SERGİSİ

Ankara K. Kafkas Kültür derneğimiz Ankarada Kızılay Yapı Kredi Bankası galerisinde Kır Kafkas el sanatları sergisi düzenlemiştir. Uzun süre halka açık olan sergimiz büyük bir ilgiyle izlenmiştir.

Tebrik eder başarılarının devamını dileriz.

- 1 — Son Kafkasya dergisinde (sayı 36) sahife 6 da bağıyan (Ethem bey) yazı - sh. 9 sl. 23 de basın hatası olarak MATŞAN kelimesi Marşan olarak çıkmıştır.
 - 2 — SH 11 satır 13 de basın hatası olarak azı kelimesi azı olarak çıkmıştır.
 - 3 — DAĞLILAR yazısında sahife 12 sl. 22 de (1. Mayıs 1917) yanlışlıkla (1 Mayıs 1971) olarak çıkmıştır.
 - 4 — Sahife 29 satır 35 Şemşeddin paşa sırasına Teseruk yazılacak iken yanlış olarak teseruk çıkmıştır. düzeltilmesini,
 - 5 — (Soy adı konusu üzerine) yazısında sh. 32 sl. 55 de (Mısır vezirlerinden) kelimesinin başına (Eüseyin Fabri paşa) yazılacak iken basın hatası olarak unutulmuştur. Eklenmesini sayın okuyuculardan saygularımızla dilerim.
- Kafkasya dergisinin Mart - Nisan - Mayıs 1972 sayı 34 sah. 40 da okuyuculara cevaplar yazısında 5 inci satırında damat Celalettin paşa yerine baskı hatası olarak Cemalottin efendi yazılmıştır.

Düzeltilmesini okuyuculardan üzülerek dileriz.

ACI BİR KAYBIMIZ MEHMET KETEV VEFAT ETTİ

Ankara K. Kafkasya kültür derneği üyelerinden ve İstanbul Kafkas Kültür derneği kurucularından, eski Kafkasya Dergisi yazarlarından kıymetli hemşerimiz Mehmet Ketev 24 Nisan 1973 tarihinde Ankara'da vefat etmiştir.

Cenazesi 25 Nisan 1973 tarihinde Ankara'da Hacı bayram camiinde kılınan öğle namazından sonra askeri bir törenle kaldırılarak Yenimahalle mezarlığına gömülmüştür.

Merhum Mehmet Ketev 1788 yılında Kuzey Kafkasyada doğmuş, Rus harp okulunda okuyarak subay çıkmış, Rusyadaki bolşevik ihtilali üzerine bir süre Kuzey Kafkasyanın bağımsızlık savaşına katıldıktan sonra Türkiye'ye göç etmiş ve Türk ordusunda istiklâl savaşında albay rütbesiyle kıymetli hizmetlerde bulunmuş bir suvari subayı idi.

Ana vatanı için her zaman mücadele demekten çekinmemiş bu uğurda aile ve çocuklarını K. Kafkasyada bırakarak Türkiye'ye iltica etmişti.

Çerkeslerin Çeçen dalından olan merhum, askerlikte ki başarılı görevlerinden dolayı İstiklâl madalyası kazanmış, isteği üzerine ordudan ayrıldıktan sonra ana vatanı için mücadeleyi bırakmamış genellikle İstanbulda uzun yıllar Kafkas dergisini çıkarmış ve bu arada aynı dergide çeşitli yazılar yazmıştır.

Çerkesler hakkında Rusyadan çeviriler de yapan merhum M. Larentov,un bir eserini İSMAIL BEY adıyla Türkçeye çevirmiştir.

Dergimiz merhuma rahmet aile ve yakınlarına baş sağlığı diler.

Okuyucularımıza Sunduğumuz Yayın'lar

- 1 — Kafkas Hikâyeleri Antolojisi Fıatı 10 TL.
- 2 — Çerkesya'da Sosyal Yaşayış ve Adetler «Jabağı Baj) - Fiyatı 10 TL.
- 3 — Çerkes Düşünürü Kazanokue Jabağı «Şortan Askerbi» Fiyatı 7,5 TL.
- 4 — Abhaz Mitolojisi Anaç Mı? «B. Ömer Büyüka» - Fiyatı 40 TL.
- 5 — Kafkasya Kültürel Dergi Cilt 7-8, Her iki cilt bir arada fiyatı 60 TL.

Ürdünlü kıymetli hemşerimiz sayın Dr. Şevket Elmüfti Habjoka Beyrutta (Lİbnan) bu ad altında İngilizce yeni bir kitap yayınladı. 350 sahifelik bu güzel ve kıymetli kitabı okumalarını hcaşerilerimize önemle duyururuz. Kitabın adı şöyle :

HEROS AND EMPERORS I'N CIRCASSIAN HISTORY

Müracaat yeri :
Librairie du Liban

Beyrut
Libanen (LİB N A N)

ADRES DEĞİŞİKLİĞİ

Dergimizin yeni adresi :

P.K. 549 — Ankara'dır. Her türlü yazışmaların bu adres ile yapılmasını önemle rica ederiz.